A *Habitabunt.*) Caldaicè, *terram*, quod intelligi poteſt de promiſſa, & myſticè de Eccleſia, atque beatorum habitatione. In Romano Pſalterio, & apud Caſſiodorum, atque Gregorium *; *inhabitabunt ibi*, quod explicant de loco beatitudinis; ac de Deo, qui ſine ſitu omnia continens electis ad ſe venientibus loco non localis manet, inquit Gregorius *a*: de quo loco, ut ait Caſſiodorus, dixit Chriſtus *b*: *Pater volo ut ubi ego ſum, illic ſint & hi mecum: ubi gaudium æternum eſt, & numquam finienda ſecuritas.* Hęc eſt *ædificatio ex Deo, domuſque non manu facta, æterna in cœlis*, quam habebunt electi, poſtquam *terreſtris domus eorum hujus habitationis diſſoluta fuerit* c. In hac *domo Patris manſiones multæ ſunt* d, ſolaq; mentio, ſeu memoria quod illucituri ſumus letificat nos *e*. *Beati qui habitant domo iſta, in ſecula ſeculorum laudabunt Deum* f.

* 4. m. c. 36. vel 40.
a ibidem.
b Joa. 17. 24.
c 1. Cor. 5. 1.
d Joan. 14. 2.
e Pſ. 121. 1.
f Pſ. 83. 5.

B *Et ſemen eorum in ſeculorum dirigetur.*] Hieron. *ante faciem tuam perſeverabit*; Alii, *in conſpectu tuo confirmabitur: conſiſtet tecum: coram te ſtabilietur*. Symmachus διαμενεῖ *permanebit*. Quod Campenſis explicat futurum ut favore divino contineantur in officio. Trevetus, ut reverſi de exilio perſeverent in præſentia Dei coram tabernaculo, & arca. Exponit Apollinarius forę, ut non deſinat generatio recta, quamvis per optativum loquatur.

καὶ σφίων ὃ λήξειν ἐπιθύνετα γένεθλη.
Et eorum non deſinat recta generatio.

Hebreum יכון *jicchon*, & κατευθυνθήσεται ſignificant etiam *proſperari*, & quandoque *dirigendi* verbum uſurpatur, ut aliàs vidimus. In Job *g* ſimilis ſententia, *ſemen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conſpectu eorum*. Ubi etiam eſt idem verbum Hebræum, & pro, *coram eis* לפנהם *liphnehem*, quod hic dicitur לנפך *lephaneca*. Sed interpres hic vertit, *in ſeculum*, id in ſeculum permanet. Hoc modo vetat Deus *h*, *non habebis Deos alienos coram me*, ſenſus poteſt eſſe, numquam & in æternum, quamdiu exiſtam, & durabo: præterea, permanebit ante Lunam, *& ante Solem permanet nomen ejus* i idem eſt, quod quamdiu Luna, Solque ſtabit, ſive perpetuo. Senſu myſtico *ſemen* Gregorius, & alii C opera bona ſumunt, quæ tunc dirigantur in ſeculum, quum ſpectant ad Deum, nec aliquid tranſitorium quis in operibus ſuis quærit, *& cibum operatur non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam* k: quoniam *quæ ſeminaverit homo, hæc & metet* l: & poſtquam *ſemina ſua flens miſerit, portabit manipulos ſuos* m, fructuſque perpetuos, (quia & mandendo non minuentur, ait Gregorius, & vetuſtate non deteriorabuntur.) Diſtinguit Pepinus *n* ſemen malum peccatorum, & bonum juſtorum, ſpiritualium, priorum, prædicatorum, perſeverantium. Primum corruptum, ſive zizaniorum *o*, quod *ſemen impiorum peribit* p, & cui *ſemini nequam væ* q, quod & poſt ſe derelinquit gentis ſtultitiam *r*. Secundum *cecidit in terram bonam, & fructum facit* ſ; *illique benedixit Dominus* t, quum *maledictum eſſet ab initio* u, quamvis *ſemen bonum* x, *& verum* y *ſeminaſſet Deus*. Tertium eſt ſan-D ctæ meditationis, affectionis, gratiarum actionis, orationis, boni propoſiti, &c. Quartum miſericordiæ, & eleemoſynæ tamquam in argo arido ac ſterili pauperum, & jactum in benedictionibus, meſſem reddit *z*, audient enim pii iſti, *a venite benedicti*, &c. *eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare*, &c. Sic Iſac benedixit Dominus, quum ſeviſſet in Geraris alient terra, *& invenit in ipſo anno centumplum* b, Quintum verbi Dei, de quo multa Chriſtus per parabolam *c*. Ultimum eſt eorum, qui *euntes eunt: & flent*, ideſt, perſeverant in labore ſeminationis, *donec venientes veniant cum exultatione, portantes manipulos ſuos* d, nec *miſſa ad aratrum manu reſpiciunt retro* e.

g cap. 21. 8.
h Exod. 20. 3.
i Pſ. 71. 17.
Senſus myſticus.
k Joa. 6. 27.
l Gal. 6. 8.
Pſ. 125. 6.
n ſerm. 96.
Diſtinctio ſeminis multiplex.
o Matth. 13. 29.
p Pſ. 36. 28.
q Eſ. 1. 4.
r Eccl. 41. 17
ſ Luc. 8. 8.
t Eſ. 61. 6.
u Sap. 12. 11.
x Matth. 13. 27.
y Jer. 2. 21.
z Gal. 6. 8.
a Matth. 25. 36.
b Gen. 26. 12
c Matth. 13. toto.
d Pſ. 125. 6.
e Luc. 9. 62.

PSALMUS
CENTESIMUS SECUNDUS.

1 Ipſi David.

BEnedic anima mea Domino; & omnia,
quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus.
2 Benedic anima mea Domino; & noli oblivi-
ſci omnes retributiones ejus:
3 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis:
qui ſanat omnes infirmitates tuas:
4 Qui redimit de interitu viam tuam: qui co-
ronat te in miſericordia & miſerationibus.
5 Qui replet in bonis deſiderium tuum: reno-
vabitur ut aquilæ juventus tua.
6 Faciens miſericordias Dominus: & judicium
omnibus injuriam patientibus.
7 Notas facit vias ſuas Moyſi, filijs Iſrael vo-
luntates ſuas.
8 Miſereatur, & miſericos Dominus: longani-
mis, & multum miſericors.
9 Non in perpetuum iraſcetur, neque in æter-
num comminabitur.
10 Nec ſecundùm peccata noſtra fecit nobis:
neque ſecundùm iniquitates noſtra retribuit
nobis.
11 Quoniam ſecundùm altitudinem cęli à terra,
corroboravit miſericordiam ſuam ſuper ti-
mentes ſe.
12 Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longe
fecit à nobis iniquitates noſtras.
13 Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus
eſt Dominus timentibus ſe: 14. quoniam ip-
ſe cognoſcit figmentum noſtrum.
Recordatus eſt quoniam pulvis ſumus: 15.
homo, ſicut fęnus dies ejus, tamquam flos
agri ſic efflorebit.
16 Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non
ſubſiſtet: & non cognoſcet amplius locum
ſuum.
17 Miſericordia autem Domini ab æterno, &
uſque in æternum ſuper timentes eum.
Et juſtitia illius in filios filiorum, 18. his qui
ſervant teſtamentum ejus.
Et memores ſunt mandatorum ipſius, ad fa-
ciendum ea.
19 Dominus in cęlo paravit ſedem ſuam: & re-
gnum ipſius omnibus dominabitur.
20 Benedicite Domino omnes Angeli ejus: po-
tentes virtute, facientes verbum illius, ad au-
diendam vocem ſermonum ejus.
21 Benedicite Domino omnes virtutes ejus: mi-
niſtri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
22 Benedicite Domnino omnia opera ejus: in o-
mni loco dominationis ejus, benedic anima
mea Domino.

Titulus, & Argumentum.

Verſ. 1.) Ipſi David.

Benedic anima mea Domino: & omnia, quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus.

Verſ. 2.) Benedic anima mea Domino: & noli obliviſci omnes retributiones ejus.

Titulus.

SImpliciſſimus eſt titulus; quamvis in Bibliis Regiis, & Complutenſibus, aliiſq; *a* addatur nomen ψαλμὸς: & Latinum *Pſalmum* nempe ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ *Pſalmus David*, aut *ipſi David*. Nil autem refert, ut aliàs monui, an *Davidis*. Neſcio unde Theodor. acceperit *halelujah* quod præſcribit in titulo. Hoc primum habet pſ. 104. & aliquot conſequentes, & alii poſtea nonnull. In pſ. 36. titulus fuit, *Pſalmus ipſi David*: quamvis Hebr. dumtaxat ut hic לדוד *le david*. Chald. hoc loco, *per manum Da-* B *vid dictus*, & in textu Nebienſis בנבואה *binnuach*, in prophetia ſeu propheticè. Quamquam hoc in pſal. nulla propriè dicta prophetia continetur. Niſi dicas quod Faber innuit, agere Prophetam in ſpiritu perſonam cujuſque divinorum beneficiorum gratitudine, & gratiarum actione flammantis, præſertim pro redemtione Chriſti.

Argumentum.

Atque hoc eſt pſalmi obvium argumentum, nempe ut Pſaltes provocet ſeipſum, Angelos, & omnia ad prędicandum Dei beneficia, & eximiam ejus benignitatem. Nec male, ſi quis inter pſalmos eſt nexus, Baſilius, ac Theodor. annotant in priore lamentationem fuiſſe de captivitate Babilonica, orationemque pro liberationem ab ipſa: in hoc laudem pro jam adepto beneficio: Caſſ. poſt humillimas pauperis preces, & tam magnæ pœnitentiæ gemitus, lacrymaſque laudem, ac pręconiorum gaudia ſequi. Hugo, quum in præcedenti ſit actum de remiſſione peccatorum, in iſto decantari laudem Deo, ad eum fere modum, quo poſt Ægyptiorum ſubmerſionem, canticum ſuum Moyſes decantavit *a*. Valentia quoq; docet, poſtquam Adam myſticus deflevit caſum C ſuum, & miſerias, à quibus liberatus pſalmis ſeptem introduci benedicentem, laudantem, gratias agentem pro beneficio potiſſimum redemtionis, quod conſiſtat in liberatione à ſex malis, à culpa, ab infirmitatibus, à periculo futuræ mortis, à miſeria, à penuria, à corruptione, ſeu morte præſenti. Aliter alii diſtinguunt eadem beneficia, & conſtat recenſeri nonnulla facta Hebræo populo, licèt myſticè ad populum Chriſtianum aplicentur, ut in ipſa pſalmi tractatione videbimus. Propria ſua beneficia David, ſeu ſibimet facta numerat, veniam, medicinam, vitam, coronam, ſatietatem, renovationem; populo juſtitiam, revelatione, veniam, firmitatem; toti mundo regimen univerſale. Quod ſcripſit Ambroſ. *b*, nullam epiſtolam tantum benedictionis increpuiſſe in plebem Dei quantum epiſtolam ad Epheſios, in qua non ſolum benedictos nos, à Deo, ſed in omni benedione benedictos, & ſpirituali, & in cœleſtibus ſignificavit divinæ locuples gratiæ teſtis. Idem affirmare de hoc pſalmo licet, ut nullus à principio uſq; ad finem tot decantet laudes, gratiarum actiones, benedictiones D Dei, quot præſens. Quoniam ubiq; & in omnibus gratiæ à nobis Deo agendæ ſunt, quum ei benedicere velis, habet, inquit Athan. *c*, ad incitandum animum tuum, centeſimum ſecundum pſalmum, & centeſimum tertium. Recenſet quoque *d* ambos iſtos inter eos, quos appellat προτρεπτικοὺς, & παρακελευομένους, *adhortativos*, atque *præceptivos*.

a Exod. 15.
Redemtio à quibus malis potiſſimum liberet.
b epiſt 16. inter edit.
c ad Marcellinum.
d ibidem.

Senſus loci.

Benedic anima mea Domino, &c.) Per modum ſoliloquii procedens, quoſque converſa oratione ad Angelos, & aliàs res creatas provocet ad benedicendum Deum, excitat animam ſuam, ut id faciat, & omnes intimas ejus facultates, cogitationes, conſilia, ſtudia deſideria; cunctas quoque corporis partes, quæ in ipſo ſunt, quia non ſit ſatis voce, ac lingua, nam quum *ſpiritus ſit Deus, in ſpiritu, & veritate adorandus* e, *eſt*, pura *mente colendus, pſallendus, & adorandus ſpiritu* f; toto animi conatu, viribuſq; venerandus, ex toto corde, anima, mente, viribus, tùm animi, tùm corporis, utpote cui debeantur omnia, nec deceat oblivioni tradi adeo multa ipſius beneficia, ſed eorum jugi memoria, & æſti-

e Joa. 4. 24.
f 1. Cor. 14. 15.

A matione digna inflammari ad continuam ejus laudationem, perpetuamq; ſecundum cuncta, quibus conſtamus in corpore, & præſertim in anima, ſervitutem. Animam ſuam David ſimili alloquitur oratione pſalmo 61. *g* jubens *Deo ſubjectam eſſe*: & in 114. *h*, ut *convertatur in requiem ſuam, quia Dominus benefecit ei*: in 145. *i*, ut *laudet Dominum*: repetit autem eadem verba pſalmo ſequenti bis *k*, & in fine pręſentis pſalmi. Tobias etiam idem uſurpat *l*, ea ipſa de cauſſa, ob quam nonnullos dixi putare hoc loco invitare animam ſuam illum, qui rediit de captivitate in patriam: *anima mea*, inquit, *benedic Dominum, quoniam liberavit Jeruſalem civitatem ſuam à cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noſter. Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Jeruſalem.* Dulciſſimum pſalmum Folgenius omnium vocat, quia paſſim cœleſti conflagret amoris flamma, hilarem de Dei bonitate memoriam, pulcherrimam è cęlo elapſam doctrinam, ſpirituſq; inſtructionem, in qua tamquam in lucidiſſimo ſpeculo, quid ſibi in re ſpiritus faciendum ſit cernunt animę.

g verſ. 26.
h verſ. 2.
i verſ. 1.
k verſ. 1. 36.
l c. 13. 19. 20
Pſalm. hic dulciſſimus

B *Benedic anima mea Domino.*] Hieron. etiam *Domino*. In Pſalterio Romano, & vetere, apudque alios, *Dominum*. Græcè in eodem caſu κύριον, & articulus את *eth* ſervit accuſativo. Chaldaicè, *nomini Domini*. In textu Nebienſis, *nomen ſanctitatis Dei*. Recitat vero ex Midras thehillim, propter magnam ſimilitudinem animæ cum Deo, invitari animam ad illum laudandum. Similitudinis rationem in his eſſe, quod ſicut anima corpus implet, regit, una in ipſo eſt, non manducat, nec bibit, habitat in illo, videt, & non videtur; ita mundum Deus implet, regit, unus in eo eſt, nec manducat, nec bibit, in ſuperiore mundo habitat, videt, non videtur. Non deſunt aliæ meliores, ac illuſtriores cauſſę, propter quas homo dicitur factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei *m*, præſertim ſecundùm animam. Nec philoſophicè loquendo, magis videre anima dicenda eſt, quàm manducare, & bibere. Familiaris eſt Hebræis compellatio hæc, ut animam ſuam compellent ad exprimendam affectus vehementiam; idque per quandam proſopopœjam, ut obſevat Clemens Alexandrinus *n* C quaſi una perſona loquatur alteri. Præter allata exempla ſimile eſt in Pſalmo 42*o*. *quare triſtis es anima mea*; & ſtultis divitis dicentis *p*, *dicam animæ meæ, anima, habes multa bona*, &c. Græcum, & honeſtiſſimum dicendi genus Caſſiod. vocat quum anima loqui. Non deprehendi in prophanis: etſi amoris cauſſa appellent alios animam vel dimidium animæ ſuæ. Quid ſit benedicere, alibi declaratum eſt. Hugo attingit modos, ut benedictionis materiam præſtemus, peccata confiteamur, bene operemur, gratias agamus, omnia bona Deo attribuamus, de bonis collatis eum glorificemus. Locus hic in ingratitudinem declamandi non importunus foret. Occurrit hac frigida tempeſtate comparatio ſapientis *q*, qua ingratum ſimilem, facit hyemali glaciei, quæ tandem tabeſcat, & diſpereat. Vocat etiam *r gratiæ immemorationem, animarum inquinationem*, & alia ejuſdem peſſima effecta, de quibus nos ipſi, quum eum Auctorem enarraremus. In claſſe ſceleratorum, qui *in noviſſimis diebus, & periculoſis temporibus* erant, ponit Apoſtolus *ſ ingratos*, ἀχαρίστους. (Omnes immemorem beneficii ode-D runt,) ait Cicero *t*, & [*ingrato nihil iniquius*,] inquit Ambroſius *u*. Satis conſtat ingratum libertum ob ingratitudinem, privilegio privatum *x*, filium in vincula conjectum *y*, hoſpitem ſtigmatibus notatum *z*. Vultidem Paulus *pro omnibus, & in omnibus nos gratias agere* a, & gratos eſſe, b *hanc enim eſſe voluntatem Dei in Chriſto Jeſu in omnibus nobis*. c Plura colligere in eamdem ſententiam haud gratum fore credo, cum non pauca ſparſerimus priùs in hoc opere. Cultum Dei Auguſtinus *d* in hoc maximè conſtitutum aſſerit, ut anima ei non ſit ingratas proptereaq; in ipſo veriſſimo, & ſingulari ſacrificio Domino Deo noſtro gratias agere nos admoneri. Inter plurima divinæ animadverſionis in ingratos exempla Ezechias ægrotans commemorari poteſt, quod, ut Hebræos tradere Hieronymus *e* refert, poſt inauditam victoriam Judæorum, & Aſſyrii Regis interitum, non cecinerit laudes Domino, quas cecinit Moyſes Pharaone ſubmerſo *f*, & Debora interfecto Siſara *g*, & Anna genito Samuele *h*. Congruunt hæc pſalmo, qui dicitur laudatio, & gatiarum actio eſſe nominatim pro ſolutione Babylonicæ captivitatis. Tandem Albi-

m Geneſ. 1. 26.
Familiaris Hebræis animæ compellatio, & cum ea locutio.
n 3. ſtrom.
o verſ. 5.
p Luc. 12. 19
Quid faciendum, ut benedictionis materiam præſtemus.
q Sap. 16. 29
Ingratitudinis effecta.
r cap. 14. 26.
ſ 2. Tim. 3.
t 2. offic.
u præfat. in Pſalm.
x Valer. lib. 5. cap. 1.
y Sen. cin. declamat.
z idem de benefic. lib. 3. cap. 6.
a Epheſ. 5. 20
b Theſſ. 5. 18.
c Coloſſ. 3. 17.
c Coloſſ. 3. 15
Cultus Dei, in quo maximè conſtitutus.
d de ſpirit. & litter. c. 11
e in Eſ. c. 39
f Exod. 15. 1.
g Jud. 5.
h 1. Reg. 2.

a epiſt. 57. tom. 3. Henr. Caniſ.
b cap. 27.

nus *a* hoc ſcribit canticum decantari, & perpetuum laudis carmen in præſentia ſui ſponſi *benedic anima mea Dominum*, &c. Componit Auguſt. in meditationibus *b*, ex hac, & ſimilibus aliis ſententiis doxologiam.

c in Eſa. c. 55.
d verſ. 18.

Et omnia, quæ intra me ſunt. Hieron. *& omnia viſcera mea.* Alii, ac Hieron. alicubi *c*, *interiora penetralia, quidquid virium eſt intra me*. Habent etiam *interiora* duo alia Latina Pſalt. & Auguſt. Arnob. Caſſiodor. Nomen Hebræum cum affixo קרבי *keravai*, & voces Græcæ τὰ ἐντὸς ſigificant *intus*: & ſignificare poſſunt *ventrem, viſcera, potentias internas, actus internos, & habitus, quidquid intrinſecum eſt, ac intimum*, ſive ſit corporale, ſive ſpirituale, ſive ratione ſit præditum, ſive illa careat. Apollin. ἔγκατα reddidit *viſcera*; quod nomen extat in pſ. 108. *d*, ut & Latinum *interiorum*, & Hebræum קרב *kereb*. Quod metaphoricè dici videtur de laude, ac benedictione, quæ fiat ex corde, meditatè, voluntariè, magna animi, & voluntatis contentione. Nec aliud puto velle Paraphraſten in textu Bibliorum Regiorum, (omiſit enim textus Nebienſis) per *filios viſcerum*, non autem liberos, ac natos prophetæ. Negat Auguſt. materialiter intelligendum Prophetam de interioribus corporis, pulmone, jecore, inteſtinis, neceſſariis ad formandam vocem, nempe ut præciſe de ſola, vel præſertim de vocali loquatur voce, ſed potiſſimum de ſono cordis, qui Dei pulſet aures: ita ut idem valeat *benedicere animam & interiora*: interiora iſta numquam deeſſe qui audiat, numquam ſilere debere à benedictione Domini: alternare pro tempore ſonos vocum, perpetuam eſſe oportere vocem interiorum, etiam quum negotium agis, quum cibum capis, præcipit Apoſtolus

e 1. Cor. 10. 31. Coloſſ. 3. 17.

e, immo quum dormis, te excitet cogitatio flagitii, diſpoſitio furti, condicta forte corruptio; ſit innocentia etiam in dormiente vox animæ tuæ. *Cogitationem animæ multiplex* Caſſiod. interpretatur, & conſenſum, concordiamq; veluti harmonicam virium animæ rationalis, ad laudem Dei, ne phantaſticę imaginationes eludant, utq; omnia uno concentu caveantur, quæ culpabiliter ſibi poſſint diſcrepare. Idem alicubi tradit Hieron. *f*, appellans (paſtorem cogitationum noſtrarum, atq; virtutum ſenſum,) ideſt, animum, ſive intellectum. Exprimit Bruno Carthuſianus ſenſualitatem, intellectualitatem, liberum arbitrium, omneſq; vires, quæ ſunt in anima. Hugo dotes omnes internas naturæ & gratiæ: nominari autem potiùs *interiora*, quia ſunt bona potiora; & cor vagans ad exteriora non poteſt vacare laudi Dei. Sic Eſaias *g* dicebat, *anima mea deſideravit te in nocte, & ſpiritu meo in præcordiis de mane vigilabo ad te*. Sic Maria: *Magnificat* h *anima mea Dominum, & exultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo*. Sic David noſter *adipe, & pinguedine repleri* cupiebat *animam ſuam, ut labiis exultationis laudaret os ſuum* i. Dionyſius Rickelius nominat omnes vires, omnes habitus, omnes actus, omnes virtutes, omnes ſcientias, omnes cogitationes animę, adde omnes affectiones. Hieron. rurſum alibi k, *viſcera hæc, & interiora* ſpiritualis ventris Prophetæ noſtri, & ventris, quem Eſaias *l*, *ſonatorum* ſcribebat *ſicut citharam*, ait eſſe concordiam virtutum, quæ juxta Philoſophorum ſententiam cohærent ſibi, & ut Jacobus *m* docuit, *cui una defuerit, omnes deſunt*: quemadmodum cithara non emittit vocalem ſonum, atq; compoſitum, ſi ſaltem una chorda rupta fuerit. Hoc loco Arnobius, vim faciens in *interioribus*, ut viſcera ſignificant, & hæc accipiuntur pro miſericordia *n*, ut è contrario in iiſdem dicitur ineſſe crudelitas *o*, docet, ſi miſericordes fuerimus viſceraliter, & ſi benedixerimus Dominum, fore ut propitietur ille omnibus iniquitatibus noſtris, tandemq; dicat *p*; *Venite benedicti Patris mei*, &c. Origenes *q* diſputans de vocibus nonnullis adhiberi ſolitis in incantationibus, ac de illarum mirabilibus effectis, propter aſſiſtentes contrarias virtutes; multo autem mirabiliora, & veriora effecta ineſſe Scripturæ ſacræ vocibus, ob præſentiam cœleſtium virtutum, & Angelorum Dei, qui nobiſcum ſunt *r* hoſq; libenter, & grate accipere; ſi ſemper illas ex ore promamus quamvis non intelligamus, quoniam ipſi intelligunt, & velut carmine quodam invitati adeſſe nobis, & ferre auxilium delectantur: hoc inquam, Origenes de Angelis, quod ſint non ſolum circa nos magno numero, ſed etiam intra nos, confirmat iſtis pſalmi verbis. Eodem quoque ſenſu Paulum interpretatur, *ſi ſ orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu*

f in Malach. cap. 2.
g cap. 26. 9.
h Luc. 1. 46.
i pſal. 62. 6.
k in Eſa. lib. 6. in c. 16.
l cap. 16. 11.
m cap. 2. 10.
n Luc. 1. 78. Coloſſ. 3. 12. 1. Joan. 3. 17. Philipp. 2. 1. & alibi.
o Prov. 12. 10.
p Matth. 25. 34.
q homil. 20. in Joſue.
Origenis intelligentia myſtica nimis.
r cap. 18.
ſ 1. Cor. 14. 4.

eſt, ut nempe *ſpiritus orans* intelligatur de virtutibus illis, quæ animæ noſtræ in adjutorium datæ ſunt, & paſcuntur, reficiuntur ex auditu Scripturæ ſanctæ. Nimis myſticè dicuntur iſta; nec intelligo, quo pacto Angeli aliter ſint, intra nos, quam circa nos; ſi *intra nos eſſe* ſit aliud, quam præſentia eorum: nec enim illabi in ſubſtantiam noſtram alteri conceditur, quam Deo. Sed & apud Paulum orans, cum lingua orat, exiſtente mente ſine fructu, eſt is, quo ſpirando, vox emittitur; etiamſi aliæ ſint dicti loci expoſitiones. Denique coactius eſt dicere Angelum orare, quia delectatur oratione noſtra, vel recitatione divinæ Scripturæ, quamvis ex hujus intelligentia mens noſtra fructu non percipiat. Bonaventura hoc loco docet etiam intra nos eſſe Angelos; quia juvant in opere interiori; & ideo in introitu Miſſæ Angelorum cantari verſum iſtum. Hoc nimis coactum. Itaque per *interiora*, cave quæ intra nos ſunt, comprehendi poſſunt omnia, quæ prius dixi, quas Nicephorus Blemida λογισμοὺς, ἐνθυμήσεις, καὶ πάσας δυνάμεις ψυχῆς appellat *ratiocinationes, cogitationes, & facultates animæ*. Et Hebræi, Platoque, animæ facultates enumerant, ac diſtinguunt per inſtrumenta corporis. Quibus nihil vetat addi cum Euthymio, omnia, ac ſingula corporis membra, totumque hominem ex omni ſua parte; & ut Bellarminus ait, totum quod eſt in homine, hacque noſtra exteriore pelle contegitur, ut *cor, & caro exultent in Deum vivum* t, *& omnia oſſa dicant, Domine, quis ſimilis tibi* u? & quoniam res etiam inanimę laudare dicuntur Deum, & ex pio affectu vellet anima, ſi fieri poſſet, ut omnia Deum cognoſcrent, & laudarent. Chryſoſtomus comprehendit omnes internas corporis partes. Propheta quidem certe non ſolum de anima locutus eſt, ſed etiam *quia intra ſe eſſent* non *quæ intra animam* præciſe, dixit. [Taceat laudes tuas, ait Auguſtinus, *x* miſerationes tuas non conſiderat, quæ nunc de medullis meis confitentur tibi.] Vim etiam Chryſoſtomus facit in adverbio ἐντὸς *intra*, quaſi feriantes facultates ad opus invitentur.

Quomodo Angeli dicantur intra nos eſſe. Deus ſolus in ſubſtantiam noſtram illabi poteſt.
t pſal. 83. 3.
u pſ. 34. 10.
x in confeſſ.

Nomini ſancto ejus.) De S. nomine Dei dictum aliàs. Is quem vocant Hieron. adventum Filii, nomen Patris eſſe vult, ante adventum Chriſti cognitum Deum fuiſſe, patrem ignoratum; à Chriſto revelatum ſive manifeſtatum nomen Patris hominibus *y*. Hugo nomen *Jeſu* interpretatur ſive *Salvatoris*, quod ab effectu *ſanctum* appelletur, quia ſanctificat: Dominum licèt etiam damnet, non nominari damnatorem, quia invitus id facit, & cogitur quodammodo à peccatis impiorum, vindictam ſumere de hoſtibus, & inimicis ſuis z. Dicere adhuc poſſemus, quod innuit Cajetanus, accipiendo non tantum *nomen Domini* pro Domino ipſo, ut ſæpe fit, vel pro potentia, fama, gloria ejus; ſed etiam præciſè pro vocabulo, quo appellatur, Prophetam velle benedici, ac in ſumma veneratione haberi non modo Dominum, ſed ipſoſmet apices nominis illius. Magnos viros Seneca *a* honoris cauſſa appellabat, venerabatur, & tantis nominibus ſemper aſſurgebat. Quid nomen *Jeſu*? Infixum id ferunt divinitus Ignatii martyris in corde, Euſtachiæ ſub axilla *b*. Ter Paulus id abſciſſo pronunciavit capite; vivens quingenties *c*: hoc patiens de nimio amore, ut eum ſemper quem diligebat, inquit Hieron. *d* etiam ſuperfluè, & extraordinariè nominet: & Prudentius *e* canit;

y Joan. 17. 6.
Quare Dominus damnator dici non debeat.
z Eſa. 1. 24.
Nominis Domini ipſi apices honorandi.
a Epiſt. 65.
b Alanus Corpus dial. 3. cap. 23.
c Gen. 3. Chronol.
d in ep. ad Epheſ. c. 1.
e in apotheo.

> —— *Quæ jam littera Chriſtum*
> *Non habet? aut quæ non ſcriptorum armaria Chriſti*
> *Laude referta?* &c.
> *O nomen perdulce mihi, lux, & decus, & ſpes,*
> *Blandus in ore ſapor, fragans odor, irriguus fons.*

Alia de eodem nomine dixi aliàs, ſed cognomen à ſocietate *Jeſu* impellit ſuaviari ſępius id nomen.

Benedic anima mea Domino.] Repetitio vehementiam indicat affectus, & infirmitatem cordis humani, quod nullo negotio circa res ſpirituales remittitur. Quam puto eſſe cauſſam, cur antiphonas, verſus, ſive verſiculos in officio divino Eccleſia iteret, ac inculcet: Hoc Auguſt. voluit, dicens quod pertinet repetitio ad exhortationem ut nimirum magis, ac magis excitet anima ſeipſam. Proſper ait quod interata cohortatio docet numquam à Dei benedictione ceſſandum. Caſſiodorus decoram replicationem verborum vocat, & ſtudium maximum concitari geminata ſententia, ne ad opus tale anima diſſimulatione noxia ſegnior eſſe videatur. Rickelius quum idem repetitur, inſinuari monet admonitionem, ut penſemus quam ſit utile benedicere Dominum, ſalubre, juſtum. Addę quam jucundum, honeſtum, neceſſarium. Hugo in iteratione obſervat geminam animæ virtutem, cognitivam, & operativam ut ſic *pſallamus ſpiritu, & mente* a, vel ut in Deo laudetur *ipſum eſſe*, illius & *agere*: in *eſſe*, natura, & perſona; in *agere*, creatio, & recreatio, vel miſericordia, & juſtitia, ſive judicium *b* vel gratia in præſenti, & gloria, quam dabit in futuro. Cajetanus vult hoc non tantum exaggerantis eſſe, ſed inſinuantis quoque aliam materiam laudis; quam ſequentia contineant verba. Conflari poteſt integer unus ſenſus ex hiſce diſtinctis dicendi modis. Uſurpat Eccleſia verſus Pſ. hujus primos quinque in precibus ad primam tempore jejuniorum: & Aug. alio quodam *c* loco hæc recoli obſecrat paululum, & in iis inſpici delectabiliter laudem miſericordiæ, & gratiæ Dei.

Quamobrem Eccleſia in divino officio verſiculos iteret.

a 1. Cor. 14. 15.
b Pſ. 100. 1.
Quo tempore primi hujus Pſal. verſus ab Eccleſia uſurpentur.
c de ſpiritu & lit. c. 33.

Et noli oblviviſci omnes retributiones ejus.) Non *oblíviſci omnes* trito ſcripturæ more idem valet quod nullam; non tantum aliquam, juxta dialecticas regulas. *Et noli obliviſci*, eſt non quomodocumque, ſed grata memoria recordari. Unde *d* quidam:

d Homer.

> μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι ἀπόλλων ἑκάτοιο.
> *Memor ſum, atque tui numquam obliviſcar Apollo.*

Pro *retributionis*, quas vox Hebr. cum affixo גמוליו *ghemuliu* ſignificat, & Græca ἀνταποδόσεις quæ eſt in Bibliis Complutenſibus, Regiis, & aliis, leguntque Græci Enarratores, & Apollinarius ei ſynonymum ἀμοιβάς, biblia Sixtina habent αἰνέσεις *laudationes*, ſicut & Æthiopicum Pſalt. Symmac. autem reddidit εὐεργεσίας *beneficia*. Quare ἀνταποδόσεις vocentur beneficia divina, & retributiones. Euthymius & Nicephorus aſſignant cauſſam, quia λαβόντες καλὰ ἀπεδώκαμεν πονηρὰ διὰ τῆς παρακοῆς θεὸς δὲ αὖθις ἀνταπέδωκεν ἀγαθά. *Quum accepiſſemus bona reddidimus mala per innobedientiam; Deus autem rurſus reddidit*, ſive *retribuit bona, & beneficia*. Latini, duce Auguſtino *e* idem ferè dicunt: ita ut Dei beneficia non ſimplicia cenſenda ſint, ſed veluti duplicia; quatenus ad ſolùm non punit debitis pœnis peccata noſtra, quod ſane magnum per ſe beneficium eſt, verùm etiam præterea, tot nos bonis afficit pro malis adeò multis noſtris, quibus eum offendimus, *benignus ſuper ingratos, & malos* f. Hugo notat in *retributionum* vocabulo, præter dictum reſpectum reddendi pro malis bona, iteratas, frequentataſque donationes, & condonationes. Rickelius id eſſe verum oſtēdit adhuc prout omnes in primo parente peccantes, omnia munera gratiarum perdideramus: ſed miſericordia Dei nobis per Chriſtum illa retribuit, ac denuò dedit. Prima cujuſque noſtrum generatio, & creatio animarum noſtrarum non ita propriè primo modo diceretur retribui, quia eſt primum beneficium, atque fundamentum ceterorum, ante quod nullum malum præceſſit in nobis (nec enim animæ noſtræ prius exiſtebant, & peccaverant, ut Origenes voluit) pro quo hoc bonum creationis, & generationis retribueretur nobis. Immò demitti animas in corpora, ſi antea erant, & peccaverant, pœna potius eſſet juxta dictam Origenis doctrinam, non beneficium. Poſſet etiã *retributionis* nomen innuere beneficium non omnino primum, ſed quod Deus rependit maximo cum fœnore illi, qui pro jam accepto gratias agit. Hoc pacto Baſilius *g* expendit alterius Pſ. *h* verba, *quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Quam enim, ait, rependit pro accepta gratia gratiarum actionem, in numerum refert, & habet beneficii loco: qui licèt aliud nil accipiat, quam quod ſubeſt, ſolidam tamen retribuit gratiam, ac ſi propria dediſſes. Hoc inquam ipſum obliviſci meminę debemus, quam ſit, ut dicam, gratus Deus, & ingratos, gratias majores & plures conferat ſemper. Vidimus in aliis Pſalmis גמל *gamal* expoſitum per ſimplex *tribuendi*, Latinum verbum; *Cantabo* i *Domino, qui bona tribuit mihi* τῷ εὐεργετήσαντί με: & in Proverbiis *k benefacit animæ ſuæ vir miſericors*; ubi eſt גמל *gomel*, & ἀγαθὸν ποιεῖ. Quocirca poſſent hoc etiam loco *retributiones* pro ſimplicibus tribulationibus, ac beneficiis poni, quæ is qui dicitur. Hieronymus beneficia quoque vocat, & Symmachus εὐεργεσίας ut dixi. Quamvis quæ notata ſunt ab interpretibus, contemni non debent, multo minus verſio noſtra reprehendi, ut à quibuſdam fit, quæ habet *retributiones*, pro quibus contendunt reponi debere *beneficia*. Cavetur porrò iſtis verbis ingratitudinis vitium, de quo non nihil paullò ante diximus, cujuſque Seneca *l* peſſimam ſpeciem ſcripſit eſſe beneficii oblivionem, aliàs quum quis accepiſſe ſe negat qood accepit, vel diſſimulat, vel non reddit. Exprobrat Deus populo, quod *ſit oblitus ipſius diebus innumeris* m: Moyſes quod Domini Creatoris ſui *n*; Eſaias quod Domini factoris ſui *o*: David quod *benefactorum ejus* p: *& operum* q, & *Dei qui ſalvavit eos* r; Deum verò requiſiturum ſi quis *obliviſcatur nomen illius* ſ. Inter plurima, maximaque vitia, cur nullum ſit frequentius, quam ingrati animi, differit initio operis de beneficiis Seneca, multaque deinceps in toto opere. Marcus Eremita *t* inter præcepta ſalutaria, quæ dat cuidam Nicolao, hoc præcipuè inculcat, ne obliviſcatur divinas retributiones beneficiaque: immò inter tres gigantes myſticos omnium auctores malorum, quibuſcum pugnandum ſit, primam nominat oblivionem, deinde ignorantiam, poſtremò ſecordiam, opponens eis memoriam, cognitionem, alacritatem. Ceterum *obliviſci*, & oppoſitum verbum *recordari*, ſive *meminiſſe*, ac *memorem eſſe*, non ſolum dicunt ſimplicem oblivionem, aut memoriam, ſed praxim, & actionem includunt vel bonam, vel malam. Exempla occurrerunt aliàs, allataque ſunt: & quod attinet ad memoriam, paullò poſt *u* mentio fiet de illis, qui *ſunt memores mandatorum Dei ad faciendum ea*. Retinebat Eſaias tenaciter, & practicè memoriam retributionum divinarum, quum dicebat *x*: *Miſerationum Domini recordabor, laudem Domini ſuper omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & ſuper multitudinem bonorum domui Iſrael, quæ largitus eſt eis, ſecundùm indulgentiam ſuam, & ſecundùm multitudinem miſericordiarum ſuarum*. Auctor etiam Eccleſiaſtici *y* ſcribit, *memoratum ſe miſericordiæ Domini, & cooperationis ejus, quæ à ſæculo ſunt*. Triplici de cauſſa non recedunt quædam à memoria, ut obſervat Grevæus *z*, quia rara, ſeu nova, quia magna, quia extat aliquod eorum monimentum, At *novum creavit Dominus ſuper terram* a: *magna ſunt opera ejus, & exquiſita* b: *memoriam fecit mirabilium ſuorum eſcam dando* c, quam ſumi voluit in ſui memoriam *d* Sed mirum eſt, quod oblivionem inducunt, quæ excitare, & conſervare maximè memoriam deberent. *Obſerva*, inquit Moyſes *e*, & *cave ne obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus, atque judicia & ceremonias, ne poſtquam comederis, & ſaturatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & habitaveris in eis, habueriſque armenta & ovium greges, argenti, & auri, cunctarumque rerum copiam, elevetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui, qui eduxit de terra Ægypti*. Frater Ephraim, qui fructificantem ſignificat, Manaſſes eſt, qui oblivioſum, quaſi oriatur ex beneficiis oblivio.

Quare beneficia divina retributiones dicantur.
e hic & l. de ſpiritu & lit. c. 33.
Dei beneficia duplicia.
f Luc. 6. 35.
Origenis error.
g orat. in Julitam.
h Pſ. 115. 12.
i Pſ. 12. 6.
k c. 11. 17.
l 3. de beneſ. cap. 1.
Ingratitudo cavenda: & ejus peſſima ſpecies oblivio beneficii.
m Jer. 2. 32.
n Deuter. 32. 18.
o c. 51. 13.
p Pſ. 77. 18.
q Pſ. 103. 83.
r verſ. 21.
ſ Pſ. 43. 21.
t to. 5. Bibl. Pat.
Gigantes myſtici.
u verſ. 18.
x c. 63. 7.
y c. 51. 11.
Cauſſa, cur quædam à memoria non recedunt.
z ſer. 214.
a Jer. 31. 22.
b Pſ. 110. 2.
c verſ. 4.
d Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.
e Deut. 8. 11. 12. 13. 14.

Verſ. 3.) Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas.

Senſus loci.

INter retributiones, ac beneficia divina homini collata à principio juſtificationis uſque ad glorificationem, quæ ordine proſequitur, & optimè declarantur à Jacobo de Valentia, ſtatuit primo loco peccatorum remiſſionem gratis facta, quantumvis multa, & magna illa ſint, cum qua conjuncta eſt reconciliatio, amicitia, adoptio filiorum Dei, juſtificatio. Deinde ponit ſanitatem à pluribus infirmitatibus, quæ ſunt radices peccatorum, quarum præcipua eſt *cupiditas* f, vel etiam *concupiſcentia carnis, & oculorum atque ſuperbia vitæ* g; vel præcipua illa vulnera, ignorantiæ, concupiſcentiæ, infirmitatis, vel habitus vitiorum contracti; quæ infirmitates, ac languores ex primi parentis peccato in nobis relicti, curantur ſenſim in hac vita: nec perfecta ſanitas niſi poſt illam obtineri ſolet. Interim exiſtunt ut pœnalitates, & ad exercitium virtutis, meritumque; nec imputantur per ſe ad culpam, præſertim in juſtificatis, in quibus, ut definit Concilium Tridentinum *h*, nihil odit Deus, & nihil eſt damnationis, ideſt nihil odio & damnatione dignum: peccata verò, ſeu iniquitates omnes, quæ tale nomen abſolutè merentur, videlicet mortales, ſimul remittuntur, quia quodlibet repugnat amicitiæ, & gratiæ Dei, atque veræ juſtitiæ. Quod quia in venialibus non reperitur, poſſunt aliqua dumtaxat remitti, ſine aliis. Hoc Hugo; & Rickelius omnia notavit. Jacobus

f 1. Tim. 6. 10.
g 1. Jo. 2. 15.
Infirmitates & languores exiſtunt ut pœnalitates ad exercitiũ virtutis.
h ſeſſ. 5.

Dei benefi. cia.

Mala quæ per pœnitentiam auferuntur.

cobus de Valentia diſtinguit hic, & ſequentibus duobus verſibus contenta Dei beneficia remiſſionem peccatorum, concupiſcentiæ, ſive fomitis mitigationem; quæ duo continentur in iſto verſu: præſervationem à peccato (melius à mortis æternæ interitu) præmium (nempè per varia auxilia gratiæ, quibus eò perveniatur, & opera miſericordiæ noſtra erga alios) ſatietatem ex præmio, continente cuncta bonorum genera: immortalitatem, & gloriam corporis. Præterea conſiderat ſex mala ex peccato ſequentia, quæ per pœnitentiam auferantur; elongationem à Deo, ſauciationem animæ; captivari ſub diaboli poteſtate, odio haberi à Deo, ſpoliari bonis gratificis, & gratuitis, in malo indurari. Proſper enumerari dicit per quos gradus gratiæ anima ſalvetur. Caſſiodorus appellat retributiones futuri ſæculi, quas ſanctis ſuis Dominus pia miſeratione largitur. In hac tamen vita locum habent aliqua ratione iidem effectus, quamvis perfectè in futura dumtaxat. Quinque tantum recenſet, comparans cum quinque myſticis panibus: omittenſque quod ex Aquila affertur, ita ut non ſit novus effectus, ſed exemplum ad reliquorum confirmationem. Aliam Auguſtini B diſtinctionem poſtea referam ex alio ejuſdem loco. Non excludo infirmitates corporis, quæ immittuntur quandoque propter iniquitates, his autem remiſſis, ſanantur. Sed præcipuum illud aliud beneficium eſt, duoque illi effectus ſemper connexi: quum morbi corporis juſtos etiam interdum vexent acerbius. Quod ſpectat idem ad Davidem, facile conceſſerim de ſuis quoque corporalibus ægritudinibus loqui, licèt præcipuè de ſpiritualibus, ut Lyrano, ac Treveto placet. Cui opinioni non obſtat Cajetani ratio, quod non exceſſerit David ſeptuageſimum annum, homoque militaris, & robuſtus, *quum cooperiretur veſtibus, non caleſiebat* a. Nam intelligere potuit de aliis morbis Chronicis, non de hac ex labore contracta corporis imbecillitate. Meritò Deus exigit beneficii tanti memoriam, quo propitiatur omnibus iniquitatibus noſtris, oblivioni tradens illas, & ſanat infirmitates, præcipuè ſpirituales. *Ego ſum* b, ait, *ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Deponet*, inquit Micheas c, *iniquitates noſtras, & projiciet in profundum maris omnia peccata noſtra.*

a 3. Reg. 1. 1.
b Eſa. 43. 25
c cap. 7. 19.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis.) Alii, *parcit, remittit, veniam dat*. Hebraicè, & Græcè ſunt participia hìc & deinceps; & quidem Græcè accuſativi caſus, quia reguntur ab εὐλόγει τὸν κύριον *benedic Dominum*, nempè τὸν εὐιλατεύοντα, &c. *propitiantem*, &c. In aliis Latinis Pſalt. & apud Auguſtinum, Arnobium, Caſſiodorum, Proſperum, *qui propitius fit. Omnes iniquitates*. Bruno explicat, & originales, & actuales; magis propriè dixiſſet *originalem*: Unica enim in quolibet eſt prius quam juſtificetur; actuales plures eſſe poſſunt, & ante baptiſmum, ſi ſit adultus, & quas poſt primam illam juſtificationem committat. Quamquam originale peccatum, quia ceterorum fuit origo, & per effecta, quæ etiam eo deleto, remanent, operatur; veluti alia, multiplex cenſeri poſſit. Auguſtinus in libro de ſpiritu, & littera *d*, redigens in compendium explanationem verſuum quinque primorum præſentis Pſ. docet hunc eſſe ordinem illorum, ut quiſquis crediderit ei, qui ſe à peccatis omnibus (ideſt, habitibus vitiorum, fomite, & aliis ad peccata inclinantibus) ſanandum, & calore, ac lumine ejus accendendum, illuminandumque non contempſerit, habeat ex ejus gratia opera bona, ex quibus etiam ſecundùm corpus à mortis corruptione redimatur, coronetur, boniſque ſatietur, non temporalibus, ſed æternis, *ſupra quam petimus, & intelligimus* e; quæ ad novum hominem, & novum teſtamentum pertinent; quæ aquilæ renovata juventus deſignat. Deinde declarat propitiationem iſtam in baptiſmatis exhiberi Sacramento: ſanationem languorum, ſeu infirmitatum in hac vita, dum *caro concupiſcit adverſum ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem* f, fieri ex fide, *quæ per dilectionem operatur*: redimendam de corruptione vitam in ultima reſurrectione mortuorum: coronationem in miſeratione, & miſericordia, in judicio, ubi ſic de operibus feretur etiam bonis ſententia, ut miſericordia locum habeat, quia reſpectu Dei, & ſi quis per ſe ſpectetur, non erit qui gloriari poſſit *mundum ſe habere cor, aut purum eſſe à peccato* g: ſatiandum ſive replendum in bonis deſiderium, quum lata ſententia, juſti abibunt in vitam æternam *h*. Inter iniquitates omnes, quibus propitiatur Deus, veniales computari quoque poſſunt, pro quarum propitiatione iterari quotidie oblationem Paſ-

Originalis iniquitas quum unica ſit, quomodo cenſeri poſſit multiplex.

d cap. 33.
e Eph. 3. 20.
f Gala. 5. 17.
g Prov. 20. 8.
h Matt. 25. 33.

chaſius *i* inquit, quoniam quotidie peccamus, ſaltem in peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas vivere non poteſt; quia licèt omnia peccata domata ſint in baptiſmo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet, prout hìc habetur ſequentibus verbis. Sed & peccatorum remiſſio cenſeri poteſt retributio, quia quamvis gratia ſit, & gratis detur, non eſt, ut ait Aug. *k*, ſine aliquo merito, ſi fides hanc impetret. Intelligit meritum de congruo.

Pro venialium peccatorum propitiatione quotidie iteratur oblatio, & quare.
i de corp. & ſang. Chriſti cap. 9. & refertur de conſecr. d. 2. ca. iteratur.

Qui ſanat omnes infirmitates tuas.) In aliis Pſalteriis, & Patribus quos tam ſæpe nomino, & apud Hieronymum *l*, Fulgentium *m*, Cœleſtinum Papam *n*, *languores tuos*. Auguſtinus non hìc tantum, ſed pluribus aliis locis *o languores* iſtos accipit de difficultatibus, quæ poſt remiſſa peccata reſident ad virtutem, & opera bona. Sunt autem difficultates, quas prius etiam innui, fomes, & Paſſiones, prava corporis complexio, imbecillitas ejuſdem: ac infirmitas quoque, & ægritudo, malæ quædam inclinationes, vitioſi habitus, extrinſecæ occaſiones, atque tentationes, inexperientia, ignorantia, error, oblivio, & alia, quæ ſub his, quaſi claſſibus comprehenduntur, & ſuſtinentur à nobis, quamdiu non eſt *abſorpta mors in victoria* p, & adhuc *infelices* vivimus *in corpore mortis hujus* q, & nondum *corruptibile hoc induit incorruptionem* r. Non vel unum quantulumcumque remanet peccatum, quod non remittatur in baptiſmo, inquit Auguſtinus *ſ*, ſed quemadmodum aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, revaleſcere (utitur eadem ſimilitudine Bruno Carthuſianus) itemque aliud eſt, infixum telum de corpore demere, aliud vulnus, quod eo factum eſt, ſecunda curatione ſanare; ita prima curatio eſt, cauſſam removere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; ſecunda, ipſum ſanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renovatione hujus imaginis. Probat id præſenti teſtimonio, & Pauli *t* ſcribentis *renovari hominem interiorem noſtrum de die in diem*. Item, propitius fit Deus inquit *u*, iniquitatibus, quum peccata dimittit; ſanat languores, quum deſideria prava compeſcit: propitius fit iniquitatibus, dando indulgentiam; ſanat languores, dando continentiam: illud C factum eſt in baptiſmate confitentibus, hic fit in agone certantibus, in quo à nobis noſter per ejus adjutorium vincendus eſt morbus. Poſtremo contra Julianum *x* defendit baptiſmum rectè dici totius cauſſam ſanitatis, quia per illum actum eſt, ut & à præteritis languoribus ſanaremur, & à futuris incipiamus, ſtudeamus, mereamur ſanari, cum quibus donec ſanemur, vel quantum poſſunt in hac vita magis magiſque minuantur, non quieſcunt inteſtina bella etiam ſanctorum: ſed dimitti ſibi petunt peccata, nec induci in tentationem *y* miſericordiam hanc implorat alio in Pſalmo *z* David, quia infirmus ſit, de qua infirmitate Gregorius *a*, noſque ibidem, & ille infirmitatem eſſe dicit ex peccato primi parentis contractam. Accommodat etiam Bernardus *b* iſtam ſanationem ad pœnitentis contritionem, & amaritudinem, quam quum ille poſt commotionem ſentit, Deus ſanet *c*. Fulgentius *d* hinc quoque probat nullum eſſe peccatum irremiſſibile, ac omnipotentiam medici noſtri hìc intimari. (Quid rogo nobis, inquit, putemus remitti non poſſe, quum propitius ſit Dominus omnibus D iniquitatibus noſtris? aut quid in nobis æſtimamus ſanari non poſſe, quum Dominus ſanet omnes languores noſtros? aut quomodo ſanato & juſtificato indigentiæ aliquid relinquit, cujus deſiderium in bonis ſatiatur? vel quatenus plenæ remiſſionis beneficio potiri non creditur, cui etiam corona in miſeratione, & miſericordia condonatur?) Hugo infirmitates, & morbos ſpirituales cum corporalibus confert, cum hydropi avaritiam, iram cum febre, ſuperbiam cum apoſtemate, hæreſin, vel ſimoniam cum lepra, cum bolimo gulam, cum hemorrhoide luxuriam, invidiam cum phthiſi, adde acediam cum paralyſi. Alii *e* ſimilem faciunt phreneſi ſuperbiam, iram comparant cum febre acuta, invidiam cum ordinaria febre, quæ nunc frigore conſtet, nunc calore, cum paralyſi acediam, cum hydrope avaritiam, gulam cum epilepſia, ſeu morbo caduco, luxuriam cum lepra. Non erit difficile ſimiles aliàs comparationes commodas comminiſci. [Magni languores, ſed major Medicus, inquit Auguſtinus hoc loco. Omnipotenti Medico nullus languor inſanabilis occurrit, tantum tu curari te ſine, manus ejus ne repellas: novit quid agat; non tantum delecteris, quum fovet, ſed etiam toleres, quum ſecat; tolera

k Ep. 105.
l in Eſ. c. 26.
m Ep. 1. de conjug. debito cap. 1. & Ep. 7. cap. 3.
n Ep. ad Epiſc. Galliæ.

Peccatorũ remiſſio quomodo cenſeatur retributio.

Difficultates quæ reſident poſt remiſſa peccata ad virtutem.

o de ſpirit. & liter. cap. 33. 14. de Trinit. c. 4. 17. de contin. ca 7. 6. cont. Julia c. 11. & 18.
p 1. Cor. 15. 14.
q Rom. 7. 24
r 1. Cor. 15. 54.

Quomodo infirmitas peccati, poſt peccata remiſſa in Baptiſmo, in carne relicta curetur.

ſ 14. de Trino cap. 17.
t 2. Cor. 4. 16
u de contin. cap 7.
x lib. 6. c. 18.

Baptiſmus totius ſanitatis cauſſa cur dicatur.

y Mat. 6 13.
z Pſal. 6. 3.
a ibidem.

Senſus accommodatitius.

b lib. de conſcien
c Pſal. 10. 4.
d Ep. 7 c. 3.

Nullũ peccatum eſſe irremiſſibile probatur

Infirmitatum ſpiritualium cum corporalibus collatio.

e Jordana in Pſal. 118 tract. 21.

lera medicinalem dolorem, futuram cogitans ſanitatem.) A Ipſaſmet punitiones Philoſophus *a* inquit eſſe medicationes κολάσεις ἰατρείας. Lectu dignam collationem ſubdit idem Auguſtinus, cum ægro, ſecundùm corpus, qui tanta tolerat, ut paucos dies victurus, moriatur, & hos paucos dies incertos; qui ligari ſe vult, & ſecari, daturus pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedem. Aggerat rationes, quibus perſuadeat, ut ſanari velis ab eo, qui maximè & poſſit, & velit. Oſtendit naſci, eſſe incipere ægrotare; quotidiana medicamenta refectiones omnium indigentiarum eſſe, ut famis cibum, potum ſitis, fatigationis ſeſſionem, hujus ipſius aliam corporis poſitionem. Deſcribit in lecto ægrotantis curas; & ſicut monetur, ut his abjectis de ſalute cogitet: ſit cuivis, non poteſt hic quin ægrotet, ante omnia procurandam animæ ſalutem, & *accipere calicem ſalutaris* b, Ipſo ſe Chriſtus Medicum veniſſe dixit ad male habentes, & peccatores *c*, & Eſaias illum *d* verè languores noſtros tuliſse, hoc eſt, tolerando abſtuliſſe, ſeu vim illos curandi, & auferendi meruiſſe, atque ſuppeditaſſe. Et fuerunt qui ludentes in elementorum Græcorum ſono Ἰησοῦν B derivaverint ab ἰάω, quod eſt *medor*, & *ſano*, cui aptè medicum adjungas unguentum in vocabulo χρῖσ; itaut non ille ſe Medicum neget *e*, ſed ipſiſmet omnibus profiteatur. Quam duplicem rationem in iſtis nominibus poſtea lætus in Bernardo *f* deprehendi differente de *Jeſu* Medico, & unguento *Chriſti*. Quomodo Deus audienti vocem ſuam, & facienti quod rectum eſt coram ipſo, & obedienti mandatis ejus, cuſtodientique omnia præcepta illius, promiſit cunctum languorem, quem poſuerat in Ægypto, non inducturum ſuper eum, dicens, *ego enim Dominus ſanator tuus* g, ὁ ἰώμενός σε, *ſanans te*, רפאך *rophecha, ſanans*] *te*, vel *medicus tuus*, quem ſignificat Chaldæa vox אסך *aſach*. Qui eo, quem dixi, modo *Jeſu* nomen Græcè deducunt, ſunt Epiphanius *h*, Cyrillus *i* Jeroſolymitanus, Moſcopolus *k*. Nec tamen rejiciunt etymon Hebræi vocabuli *ex ſalute*, præſertìm à peccatis, quod Gabriel reddidit *l*. Eodem facere poteſt πένταλφα, & πεντάγραμμον, ſeu πεντάγωνον, ideſt, triangulus triplex invicem inſertus cum lineis quinque & cum teſſera ὑγίειαν, & inſcriptione intra triangulum φῶς ὑγείας, quod Antiocho adeò ſalutare in bello fuit, & in nummo impreſſit. Gyraldus *m* conſulendus, & Pierius *n*, qui ad medica Chriſti vulnera hoc non ineptè accommodat. *Domini eſt ſalus* o, *vana* autem *hominis* p, ſuperſtitioſa Apollinis, Æſculapii, Chironis, Hepii, Pœonis, Machaonis, præterea Hygejæ, Salutis, & aliorum ſalutigerorum, vel opiferorum deorum, ſeu σωτήρων. Infirmos curari præcepit Chriſtus, quando miſit prædicatum *q*; tot peccata, quot infirmitates intelligens, ut innuit hoc loco qui dicitur Hieronymus, hujus rei typum fuiſſe dicens mulierem, *quæ decem & octo annis habebat ſpiritum infirmitatis* r. *Tu Domine ſanator, & ſalus mea, ſana animam meam, quia peccavi tibi* ſ: *ſana me: & ſanabor; ſalvum me fac, & ſalvabor, quoniam laus mea tu es* t: *ſanitas etiam in pennis tuis eſt*: u quum *percuſſeris ſanare ſoles* x: *qui ſperat in te, ſanabitur* y: *per ſapientiam ſanas* z, & *per miſericordiam* a: *potens es ex omnibus ſanare* b, *verbo ſolo ſine malagmate* c quod *verbum miſſum ſanando, eripit de omnibus interitionibus* d; denique *ſanitas es orbis terrarum* e, effice, ut ſanatus jam *non amplius peccem* f: & ut *ſalver ſalute æterna* g. Medicus hic noſter corpori medetur, & animo, mortuum ſuſcitat, cunctos omnino morbos curat, gratis ſanitatem donat, medicamenta ejus ſi ritè ſuſcipiantur, ſemper ſanitatem operantur, quæ Medico corporali non conveniunt. Tandem præcipit Hieronymus *h*, ut ſemper non ſolum in corporis, ſed etiam in animæ ſanitate, dicamus, *benedic anima mea Domino, qui ſanat omnes languores tuos*. De ſanitate corporis ambigi non poteſt, priuſque docui hìc etiam ſermonem eſſe poſſe de corporalibus infirmitatibus, in quibus Medicorum quidem negligenda opera non eſt, ſed in Deo fidendum præſertìm, ut multis verbis docet Auctor *i* Eccleſiaſtici. De tolerantia in morbis agat hìc qui volet, conſulat verò Senecam *k*, & Nazianzenum *l*; de uſu Medici, ac medicinæ Baſilium *m*, & Auguſt. *n*, qui de Religioſis quoque agunt; ut Deo tamen fidat æger potius, eumdem Baſilium *o*, Ambroſium *p*, Hieronym. *q*; Bernardum *r*: qui præ fiducia iſta, quam tantopere commendat, videtur negligi velle à Religioſis medicinæ adjumenta.

a 1. ad Nic. 3.
b Pſ. 115. 13. ſec. Hebr.
c Matt. 9. 12.
d Eſa. 53. 4.

Ἰησοῦς ab ἰάω derivari quorũdam opinio

e Eſa. 13. 7.
f ſerm. 6 in vigil. Nat.
g Ex. 15. 26.
h hæreſ. 29.
i catech. 10.
k de ſched.
l Matt. 1. 21.

Antiochi πενταγώνον.

m hiſt. deor. ſyntag. 1.
n lib. 47. fol. 51.
o Pſ. 3. ult.
p Pſ. 59. c. 13
q Luc. 10. 9.
r Luc. 13. 11.
ſ Pſ. 40. 5.
t Jer. 17. 14.
u Mala. 4. 2.
x Deute. 32. 29. Job. 5. 10.
y Pro. 28. 25.
z Sap. 9. 19.
& cap. 10. 4.
a cap. 16 10.
b cap. 14. 4.
c cap. 16. 12.
d Pſ. 106. 20.
e Sap. 6. 16
f Joa. 5. 14
g Eſa. 45. 17.
h in Eſ. c. 26.

In infirmitatibus corporalibus Medicorũ opera utilis

i c. 38. 1. uſque ad 16.
k Epiſt. 78.
l Epiſt. 70.
m regul. 55. ex fuſis.
n Epiſt. 105.
o ſupra.
p de Cain, & Abel, c. 10
q in Eſ. c. 26
r Epiſt. 321. & ſerm. 30. in Cant.

Verſ. 4.) Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.

ALia duo beneficia, quæ de Davide Lyranus, Trevetus, Ayguanus, & ex recentioribus Janſenius, Genebrardus, Vatablus, & alii exponunt, quando ſcilicet, exempli cauſſa Saul fecit cuſtodiri domum ejus, ut interficeretur mane, *& fugiens ſalvatus eſt* ſ: aut quando cinxerunt eum milites ejuſdem in modum coronæ: quumque deſperaret ſe evadere poſſe, *ſalvatus eſt* t; præterea quum coronatus eſt Rex primum ſuper Tribum Juda *u*, quaſi tantùm in miſericordia, deinde tamquam in miſerationibus, ſuper totum Iſrael *x*. Nam etiam Davidi collatæ ſunt multæ retributiones, ſive beneficia, quia penè puer urſos, & leones, & Goliam interfecit, *y* & inter fratres minimus in Reg. inunctus eſt *z* eidem ignota peccata adulterii homicidiique *a*, & numerationis populi *b* ſanatæ ipſius infirmitates, tum ſpirituales modo dictæ cum parvis inclinationibus, & paſſionibus, &c. tum B corporales. Cajetanus quoque primum membrum explicat de liberatione Davidis à periculis mortis, velut à fovea ſepulchri, ſecundum, de conceſſo eidem regno ſublevando à multis miſeriis. Baſilius ac Theodoretus declarant de captivis in Babylonia inde liberatis, ac de morti ſimillima captivitate, revocatis etiam ad regnum proprium, & circumdatis divina miſericordi protectione in modum coronæ, ſive clypei: ſed multo magis de univerſo genere humano. Quem ſenſum, ut hactenus quoque in præcedentibus verſibus Euthymius, & Nicephorus, ac Latini paſſim ſequuntur. Hoc igitur verſu, & ſequenti attingi videntur magis peculiariter beneficia gloriæ: nempe in iſto quidem, quod per Chriſti redemtionem liberati fuerimus ab æterna morte, tranſlatique in regnum cœleſte, & beata gloria coronati, quæ eſt *corona juſtitiæ* c, quam ut conſequi mereamur, offertur nobis gratis gratia juſtificans, cum omnibus auxiliis prævenientibus, concomitantibus, conſequentibus, ut dirigant, protegant, perducanturque in finem, & ſic tandem præmium recipiamus, & coronam operum quidem noſtrorum, ſed C ex munere gratiæ, miſericordiæ, miſerationum Dei, factorum; ita ut cenſeatur coronare ac præmiare dona muneraque tua, ut Auguſtinus loqui ſolet, non merita noſtra, ſi nempè ſecundùm ſe, ac præciſè ſpectantur, ut à nudis naturæ viribus prodeuntia, quia non nos ſoli nimirum, ac per nos, *ſed gratia Dei nobiſcum* d laborat, & operatur.

Qui redimit de interitu vitam tuam.) D. Hieronymus, Auguſtinus, Proſper, *qui redimit de corruptione*: pſalterium vetus in præſenti, *qui redimit de corruptione*. Alii ex Hebræo, *de fovea*, vel *ſepulchro*. Chaldaicè מגהנם *migghehinam de gehenna*. Nomen Hebræum שחת *ſciachath* poteſt hæc omnia ſignificare, ut alibi docuimus, & pro inferno uſurpatur inter alia ejus nomina quorum unum gehenna בור שחת *bor ſiathhath*. Lege Galatinum *e*. Id ſibi vult φθορὰ *interitus*, aut *corruptio*, prout hìc ac ab Enarratoribus exponitur *mors æterna*, ut non audiamus, inquit Caſſiodorus, *diſcedite* f *maledicti in ignem æternum*. Alioquin ſignificant hæ voces aliquando corruptionem corporis, ut ibi *g*, *non dabis ſanctum tuum vide*D*re corruptionem*, διαφθορὰν שחת *ſciachath*, Auguſtinus intelligit quoque locum noſtrum de coruptibilitate inclinante ad malum, qui eſt fomes peccati, cum aliis paſſionibus, &c. ut ſcilicet aliquando tandem in alia vita liberemur ab illa. Notat præterea ut *redimendi* verbo initium, ut ipſe loquitur juris conſultorem more, bonæ fidei contractum, propter commercium quod egit Chriſtus, pretium quod ſolvit, ſanguinem quem fudit; ita ut ſecuros nos eſſe oporteat. *In Chriſto habemus redemtionem, & remiſſionem peccatorum* h *empti pretio magno* i, *redemti pretioſo ſanguine agni incontaminati, & immaculati* k. Sumit etiam Hugo *interitum* pro diabolo, *vitam* pro gratia, ut hanc animæ vitam Deus præſervet, ne pereat, & ea præditus *mergatur*, jacturam illius faciens *in introitu* l, *calcetque ſuper eum quaſi Rex interitus* m, ideſt diabolus. Hoc pacto *redimi de interitu vitam noſtram*, eſt conſervari gratiam, & præſervari nos à lapſu peccati, atque perſeverare in gratia, vel mori cum illa. Iſtius perſeverantiæ meritum nonnullum concedit Auguſtinus *n*, & idcircò poteſt vocari retributio, quaſi reddatur merito noſtro. De *redimendi* verbo diximus alibi, an denotet

Senſus loci.

ſ 1. Reg. 19. 12
t cap. 23. 13.
u 2. Reg. 2. 4.
x cap. 5. 3.

Beneficia Dei Davidi collata.

y 1. Reg. 17. 40. 50.
z cap. 16. 13.
a 2. Reg. 12. 13.
b c. ult. 16.

De quo hoc & ſequenti verſu agatur.

c 2. Tim. 4.
d 1 Cor. 15. 10.
e lib. 6. c. 7.
f Mat. 25. 14
g Pſ. 15. 10.

Fomes peccati quid.

h Coloſ. 1. 14.
i 1. Cor. 6.
k 1. Pet. 1. 19

l 1. Tim. 6. 9.
m Job. 18. 14.

Perſeverantiã in gratia homo quodam modo mereri poteſt.

n de dono perſev. c. 6. 1. 13.

Redimendi verbum quid denotet.
tet duplicem venditionem: & per primum peccatum nos velut vænundatos *a*, ac proinde reſcindi debuiſſe priorem venditionem, ut gratis vænundati ſine argento redimeremur *b*.

a Rom. 7. 14
b Eſa. 52. 3.

Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus. (Hieronymus (*& coronat te miſericordia, & miſerationibus*) Hebraicè non eſt conjunctio, ſed nec præpoſitio. In aliis Pſalteriis, & Patribus Auguſtino, Arnobio, Proſpero, Caſſiodoro; *in miſeratione, & miſericordia.* In ſcholio tribuitur Aquilæ, & Symmacho nomen ſecundum plurale οἰκτιρμοῖς: Lxx. & Theodotioni ſingulare οἰκτιρμῷ Hebræum eſt plurale רחמים *rahamim*, ſed in Romano Pſalterio, & apud Caſſiodorum, atque Arnobium hoc membrum rejicitur in alium verſum, & loco illius collocatur hoc loco primum dicti verſus, & unus efficitur, *qui redimit de interitu vitam tuam, qui ſatiat in bonis deſiderium tuum*, poſtea, *qui coronat in miſeratione, & miſericordia, renovabitur ut aquila juventus tua. Miſericordia, & miſerationes* ſignificant maximas miſericordias, & omnia eorum quaſi genera, ut & aliis locis *c*, etſi velint aliqui *miſericordia* denotari pronitatem ad miſerandum; *miſerationibus*, ipſos actus miſerendi, vel per *miſericordiam* indicari prædeſtinationem, præcipuumve myſterium incarnationis velut cauſſam; per *miſerationes* effecta inde conſequentia. Hoc aliàs notatum. Senſus autem communior coronationem refert ad coronam regni, ſive præmiis & *in miſericordia, miſerationibuſque* coronari à ſingulari benignitate Dei, cujus gratia, & munere fiat, ut quis id conſequatur, ac etiam mereatur, utque ipſe nos, quod Arnobius inquit, coronet in regno ſuo pro miſeratione ſua, & miſericordia ſua. Cui ſenſui non obſtat *coronandi* verbum ſumere, ut ſignificet *cingere*, & *circumdare*, ad eum modum, quo alibi *d ſcuto bona voluntatis ſuæ* Deus dicitur *coronare*, vel *ornare*, ac tamquam regem facere, benignitatis pietatiſque officiis. Quod non ſoli recentes hoc docent loco, verum Chryſoſtomus in Pſalmum quintum, diſtinguens *coronam* clypei, ſive armorum, & protectionis divinæ, præterea *coronam* juſtitiæ, gratiæ, gloriæ, ac decoris, & incorruptionis: adde cumuli bonorum, ut, *ſapientia e dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te*: item: *benedices f corona anni benignitatis tuæ*, ideſt, annum bonitate tua, & abundanti proventu. Et in oppoſito ſenſu *g*; *coronans coronabit te tribulatione*: & uſurpant Græci δωρεαῖς ἀναστέφειν *donis coronare*. Hugo enumerat *coronæ* notiones pro pœna, ſeu tribulatione, ut modo retuli, pro Chriſto, Eccleſia, carne Chriſti, converſis, gloria æterna, dignitate prælationis, ſapientia, divitiis, bonis operibus, regula vivendi, ſenectute, gratulatione, timore Domini, culpa. Addi etiam Petri Berchorii dictionarium & Joannis Ferdinandi noſtri theſaurum ſcripturarum. Placet Bonaventuræ hoc loco, ut *corona* dicatur de Chriſto, & nos eo coronari. Ferri hoc poteſt; at non quod addit, dici etiam diadema; quia ſit duo demens, ſcilicet principium, & finem; quibus caret nemo ut Deus; & quia demat ac perimat pœnam, & culpam. Græca vox eſt διαδεῖν *religare*. Monendus es, ne erres. Per eamdem miſericordiam, inquit hoc loco Proſper optimus Auguſtini diſcipulis, intelligimus dari coronans meritorum, per quam data ſunt merita coronarum. *Corona juſtitiæ Dei miſericordia*, ideſt, quidam quaſi affectus miſericors, & *miſerationes*, hoc eſt, effectus dicti affectus benigne propenſi; aut maximæ miſericordiæ, ſive miſerationes imponunt quodammodo coronidem, ut nihil amplius ſuperſit: & retributio eſt, quia juſtè corona redditur, & miſericordiam, atque miſerationes adjunctas habet, prout dixi. Præterea, quoniam, ut ſæpè monui, ex theologico axiomate, præmiat Deus ultra condignum, ſicut citra condignum punit. Denique cenſebit in ſuo judicio juſtificationem juſtorum; non ſecundum exactum, & rigidam illius, ac pœnitentiæ rationem, quam potuiſſet injungere, ſed ſecundum clementiæ legem, quam hic infirmitati eorum indulſit; ut cum abſolute, *juſtificari nemo poſſit in conſpectu ejus* h, dignetur Deus acceptam habere juſtitiam hominum, quam ab ipſo acceperunt juxtà præſcriptum voluntatis ſuæ, quæ tamen vere, proprie, formaliter, inhærenter, intriſecè, permanenter, denominat ea præditos juſtos. Juxtà id quod modo dixi, Auguſtinum oportet intelligere, ſcribentem aliquando *i*, quod ſi Deus abſque miſericordia judicaret, inveniret in uno quoque unde eum damnaret;) præterea dicentem *k*, (væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutiat Deus eam.) Colligit Sixtus Senenſis *l* cum præſentis Pſal. commentario, Auguſtini alia ejuſdem teſtimonia, quibus abuſus eſt Lutherus, eo quod affirmet Deum coronare dona ſua non merita noſtra: & quod merita noſtra ſunt illius dona: totum quod in nobis laudatur, non de noſtris meritis eſſe, ſed de Dei miſericordia: ſanctos nihil ſibi tribuere, ſed totum Dei miſericordiæ: nihil nos attuliſſe, nihil meruiſſe, ſed gratia gratiſque ſalvos factos eſſe *m*. Reſponſum ſatis, quod Pelagianos refellens negat nos operibus noſtris abſque gratia Dei coronam promereri, multò autem minus primam gratiam cadere ſub meritum noſtrum quæ gratia radix eſt conſequentium meritorum, quæ adhuc fiunt cum auxilio gratiæ: ita ut ſic demum coronari cenſeantur à Deo dona, & munera ſua. Explicat ipſe ſe Auguſtinus ſatis disertè tum hic, tum Epiſtola ad Sixtum *n*, atque in libero de gratia, & libero arbitrio *o*, & de correptione, & gratia *p*, & de ſpiritu, & littera *q*, docens, (debitam coronam reddi, quia prius gratia gratuita donata eſt, ita ut ipſi juſtitiæ noſtræ vita æterna ſit merces, non gratia; ipſi autem homini gratia, non merces, quia homini juſtitia gratia eſt. Præterea in ipſa coronatione, quæ eſt merces meriti, miſericordiam eſſe, quæ venialia remittit peccata, ſine quibus pauci hanc vitam finiunt: tamen ipſammet illam miſericordiam debitam eſſe meritis ſanctorum, ita ut non tam donetur, quam reddatur, dicique poſſit juſta miſericordia, quoniam juſto judicio redditur.) Dixi alio modo miſericordiam in coronatione, ac judicio ſpectari. Sed quamvis dicta condonatio venialium mera miſericordia eſſet, non tolleretur vera meritorum ratio in operibus, quibus corona redderetur. Gregorius *r* etiam ſcribit ex hoc miſericordiam jure poſſe nominari gloriam, quæ datur, quia pro illis operibus datur, quæ ſine præventu miſericordiæ Dei nemo aſſequitur, juxta illud *ſ*, *Deus meus miſericordia mea præveniet me.* Caute porrò legendus hoc loco Chryſoſt. quum cetera Dei dona affirmat eſſe, ſponſam obtuliſſe fidem. Et hæc Dei donum eſt, ac ex primis quidem, ut ſæpè contra Pelagianos idem Auguſtinus demonſtrat. Indicat Arnobius *coronari in miſericordia, & miſerationibus*, eſſe pro miſericordia quidem Dei, & miſeratione, ſed habentis rationem miſericordiæ, quam quos coronat, impenderent proximis. Heſychius eum ſenſum apertè tradidit. Ceterum ſumendo *coronam* pro præmio beatitudinis, Theologi dicunt deſignare præmium eſſentiale; accidentale autem appellari cum addito, *coronam aureolam*, quæ certis ſanctorum detur ordinibus, martyrum, doctorum, virginum. Quam diſtinctionem petunt ex Exodo *t*, ubi præcipit Deus *labio menſæ*, propoſitionis, quæ Beatitudinis æternæ figura eſt, *fieri coronam interraſilem, altam quatuor digitis, & ſuper eam alteram coronam aureolam*; ita ut prior eſſentiali præmio, accidentali jam dicto poſterior, aſſignetur. Exponit etiam Rickelius *coronam* præſentis vitæ, quum per varios effectus clementiæ ſuæ Deus nunc dat victoriam de mundo, carne, diabolo, *triumphatque nos in Chriſto Jeſu Domino noſtro* u, nunc efficit animas noſtras filias, & ſponſas ſuas, atque regni cœleſtis hæredes, *& regale ſacerdotium x.* Typus hujus rei quidem Eſther fuit, quæ legitur coram Aſſuero *habuiſſe gratiam, & miſericordiam*; & hic *adamaſſe illam ſuper omnes mulieres, & poſuiſſe diadema regni in capite ejus* y. Huc diſſertatio de coronis non incommodè advocaretur. Egi non nihil de iis alibi, & egregio Carolus Paſchaſius opere hoc nuper coronarium argumentum eſt proſecutus.

c Oſea 2. 19. Zach. 7. 9. Jer. 2. 2. Pſ. 24. 6. Pſ. 150. 3. Pſ. 110. 4. & alibi.
Senſ. communior.
d Pſ. 5. ult.
e Prov. 4. 9.
f Pſ. 64. 14.
g Eſa. 22. 18.
Coronæ notiones.
Proſper Auguſtini diſcipulos.
Axioma theologicū miſericordia alio modo in judicio ac coronatione ſpectatur.
h Pſ. 142. 2.
i 21. de civit. 24. ult. & in Pſ. 147.
k 9. confeſſ. cap. 13.
l 5. biblioth. anna 195.
Error Lutheri.
m Epheſ. 2. 7
Prima gratia ſub meritum cadere nequit.
Merita fiūt cum gratiæ auxilio.
n Epiſt. 105.
o c. 6. 7. 8.
p cap. 13.
Quomodo corona ſit debita.
q cap. 18.
Miſericordia quare gloria nominari poſſit.
r in Pſal. 7. penitent.
ſ Pſ. 58. 11.
Duplex præmium duplici corona deſignatur.
t c. 25. 15.
Corona præſentis vitæ.
u 2. Cor. 2. 14
x 1. Pet. 2. 9.
y Eſth. 2. 17.

Verſ. 5.) Qui replet in bonis deſiderium tuum, renovabitur ut aquilæ juventus tua.

Senſus loci.

SUB typo affluentiæ bonorum ſive Davidi, ſive populo de captivitate ſreverſo conceſſorum, atque renovatæ quodammodo ætatis, ob libertatem, & hilaritatem, de quibus modis nonnullos exponere dixi Pſalmum totum, deſcribuntur duo velut effecta coronæ, quam conſequuntur beati in Dei *miſerationibus*: nam omnium aggregatione bonorum, viſo Deo, qui eſt *omne bonum* z, fruuntur, & corporibus eorum ſuo tempore florida reſtituetur, veluti juventa, beatæque dotes, cum immortalitate, impaſſibilitatis, agilitatis, ſubtilitatis, claritatis.

z Exo. 33. 19

ritatis. Quas ad res declarandas aptè adhibetur ſimilitudo aquilæ, quæ altiſſime volat, perſpicaciſſime cernit, diutiſſimè vivit, vitamque ſui ipſius quadam renovatione producit. Hac ipſa etiam in vita ſatisfit honeſtis juſtorum deſideriis, & ſperantes in Domino mutant fortitudinem, *aſſumenteſque pennas ſicut aquilæ volant, & non deficiunt* a. Sed ſatietas plena futuri temporis eſt, ac reſervatum in ſtatum eorum, quibus *apparebit gloria Dei* b, quandò, & *mortale hoc, atque corruptibile induet immortalitatem, & incorruptionem* c. Non diſplicet hic mihi etiam indicari, ut R. Kimhi ſentit, nec Genebrard. diſſentit, Deum tamquam medicum longe vulgaribus aliis medicis peritiorem, ut qui ſanans omnes infirmitates, & redimens, ſeu, liberans de interitu, ac de faucibus mortis, immò de morte ipſa: & *coronans in miſericordia, & miſerationibus*, præſervando ab infirmitatum, & incommodorum periculis, tam commodos quoque cibos, & appetitui, ſtomachoque aptos offerat, ut hic languens, æger, & quemlibet faſtidire cibum ſuetus, mirifice recreetur, delectetur, reficiatur, ac priſtinas vires, & alacritatem juvenili ſimilem recuperet, atque tamquam *caro conſumta*, ut inquit Job *d*, *à ſuppliciis*, ſeu *à morbis*, & *incommodis, revertatur ad dies adoleſcentiæ*. Id ſpiritualiter etiam verum eſt: de honeſtorum quoque deſideriorum complemento in hac vita non ſolùm in futura exponunt Enarratores. Ex his Euthymius refert quoſdam dixiſſe, alludi ad primorum parentum deſiderium, *ut eſſent Dii* e, quod quum illi explere ſtuduerint in malis, Deo non obediendo, impleat Deus in bonis, ſi quis ei obediat. *Saturabuntur eſurientes ſitienteſque juſtitiam* f *adhuc ſemper eſurientes, & ſitientes* g: ob ſemper ſuavem, ac recentem, numquamque faſtidientem voluptatis guſtum, utpote de ſummo bono, in qua omnis ratio boni, nulla ratio mali, nulla ab ejus perceptione ceſſandi cauſſa. Hac de re Auguſtinus hoc loco admodum docte, pieque, negans vel exprimi poſſe à nobis nunc, vel taceri debere quid illud ſit bonum; ſed jubilandum eſſe, ac deferendam vocem ineffabilem gaudiorum, & ructandas in Deum lætitias noſtras. (Et quæ, inquit, erit illa ructatio poſt faginam, ſi modo poſt modicas iſtas refectiones tantùm afficitur anima noſtra?)

a Eſa. 40. 31.
b Pſ. 16. 15.
c 1. Corin. 15. 53.
Deus quovis vulgari Medico, quomodo medicinæ peritior.
d c. 33. 25.
e Gen. 35.
f Matt. 5. 6.
g Eccl. 24. 29

Quia replet in bonis deſiderium tuum.) Hieronym. *qui replet in bonis ornamentum tuum.* Alii ibidem *h*, *qui implet* Pſalteria alia, & aliquot Patres, *qui ſentiat*, Alii, *qui ſatiat bono os tuum*, vel *ora tua*. Chaldaicè, *dies ſenectutis tuæ*. Fortaſſis Paraphraſtes reſpexit ad renovandam juventutem, de qua in ſequenti membro. Nomen Hebræum quum affixo eſt עדיך *hhedicch*. Vertitur autem ſæpè עדי *haadi* vel עדי *hhedi ornamentum*: aliquando *maxilla* i: pro qua reddunt alii *os*: quemadmodum & hoc loco. Itaque hoc modo *replere os*, ſive *buccam, maxillas, genas*, eſſet figurata locutione ſatis familiari aliis linguis, affatim, & uſque ad ſatietatem aliquem locupletare, ac hianti veluti oris rictui, faucibus, partique, qua cibus tranſit in ſtomachum, ſatisfacere, juxtà illud k, *aperi os tuum*, & *implebo illud*. Per *ornamentum*, quod etiam Aben-Ezra hic exponit, intelligi poteſt vel anima, quæ corpus, & hominem ornat, vel potius quidquid ſpectat non ad ſolam neceſſitatem, ſed etiam ad utilitatem, voluptatem, ſplendorem, decorem, decus, pompam quandam, denique quidquid quis poteſt deſiderare, & appetere; quod rectè Lxx. per ἐπιθυμίαν expreſſerunt: & pluraliter Apollinarius καταθυμία vocat. Sic ferè idem erit *coronare in miſericordia, & miſſerationibus* aliquem, quod jam prius dictum eſt, ut *replere in bonis deſiderium ejus*, videlicet cumulare eum ſummis miſericordiis, ſeu miſerationibus, & bonis, atque beneficiis replere, quemadmodum *gloria, & honore coronare* idem valet, quod eximie, at undequaque ornare, atque cumulare. Faber os repleri accipit laude, & gratiarum actione. Favet id ex alio Pſalmo *l*, *repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam*. Chryſoſtomus, Baſilius, Theodoretus obſervant dici, quod in bonis Deus *deſiderium repleat*, quia de malis quoque rebus deſiderium eſt; à Deo autem deſiderari, ac petire dumtaxat debeant bona, *regnum ejus quæri atque juſtitia, ut cætera*, ſi neceſſaria, vel utilia fuerint, *adjiciantur m* ab illo, quicquid *orantes petimus*, ſi ut par eſt petamus, & *credamus quia accipiemus, dabit nobis* n, & *ſpiritum bonum*, is qui bona externa dat, & *filiis ſuis*, hi, qui ab eo acceperunt *o*. Non ſolum ſemper exauditus eſt Chriſtus, ut ipſemet Patri proteſtatur *p*; ſed etiam Dominico umquam negatum quod oraviſſet. *Voluntatem timentium ſe, facit Dominus* q. & *præparationem cordis eorum audit auris r* illius: & concedit *ſupra quam petimus vel intelligimus* ſ, abundantia pietatis merita ſupplicum excedens, & vota. Infinita eſt capacitas animi, voluntatiſque noſtræ, quem ſolam infinitus explere, ac ſatiare poteſt Deus, *apparenſque nobis gloria ejus* t, & *adimplens ille nos lætitia cum vultu ſuo* u. *Deſiderium ſuum juſtis dabitur* x, qui multo magis deſiderant, ac ſitiunt ad Deum, quam *cervus ad fontes aquarum* y, *concupiſcunt, & deficiunt in atria Domini* z: *replebuntur in bonis domus ejus* a, *dabiturque in ſinum eorum menſura bona, conferta, coagitata, ſupereffluens* b, ita ut ſint pleni, ac ſuperpleni, accipiendo de plenitudine ejus, *cui non eſt datum ad menſuram* c: immò *intrent in gaudium ipſum Domini ſui* d, *torrente voluptatis potentur* e, *inebrientur ab ubertate domus Dei* f. *Non impletur avarus pecunia* g, *nec oculus divitiis* h, luxuriæ, & avaritiæ, *ſanguiſuga, ſemper dicunt affer, affer* i. *Væ illis qui receperunt bona in vita ſua* k, iis nemqè abuſi, & vitaverunt mala, quæ arbitrabantur vera mala. *Credimus viſuros nos bona Domini in terra viventium* l, (omnium denique bonorum promiſſio vita eſt ſempiterna,) inquit Hieronymus *m*. Ibi *gaudium noſtrum erit plenum, quod nemò auferet à nobis*, n & *venient nobis pariter omnia bona cum illo* o. (Ibi, ut ſcribit Auguſtinus *p* hunc locum citans, ſatiabitur in bonis deſiderium noſtrum, bonis immutabilibus, ipſa Trinitate Deo noſtro, cujus imago ſumus.) Exigit vera beatitudo, ut ſit ſummum, ac ultimum bonum, quo cetera referantur, & perfectum bonum includens bona cuncta, pellens omnia mala, ſatians appetitum. *Beatus qui impleverit deſiderium ſuum* hic ex mandatis divinis ritè obſervatis, *non confundetur quum loquetur inimicis in porta*, q quum moritur, ſed inde perveniet ad vitam æternam deſideratam. Tam latè hic locus patet, quam de ultimo fine ſententiæ, atque probationes demonſtrantes in re alia nulla, quam in Deo ſitam eſſe poſſe fœlicitatem noſtram. Sed parendum Auguſtini monito, de quo antè dixi, ut jubilemus quod verbis exprimere nequimus, & memoriam abundantiæ ſuavitatis, *ſi tamen guſtavimus quoniam dulcis eſt Dominus*, r *eructemus* ſ. Quærit hoc loco Ayguanus, quia exponit de deſiderio, quo David regnum deſideravit temporale, quamvis præſertìm æternum, an tale deſiderium poſſit eſſe honeſtum, cujuſmodi etiam eſt deſiderium Epiſcopatus, de quo Apoſtolus *t*. Sufficit indicaviſſe. & initio poſuiſſe diſtinctionem Patrum de bonis, & malis deſideriis.

h in Pſ. 3. 53
עדי, hhadi quid ſignificet.
i Pſ. 31. 9.
k Pſ. 80. 11
ἐπιθυμία.
Replere bonis deſiderium quid ſit.
l Pſ. 70. 8.
Quorundā obſervatio.
m Matth. 6. 32.
n Marc. 1. 24
o Luc. 11. 13.
p Jo. 11. 42.
q Pſ. 144. 19.
r Pſ. 10. 17. ſec. Hebr.
ſ Epheſ. 3. 20.
Animi noſtri voluntatiſque capacitatem ſolus implere poteſt Deus.
t Pſ. 16. ult.
u Pſ. 15. ult.
x Prv. 10. 24.
y Pſ. 41. 2.
z Pſ. 83. 3.
a Pſ. 64. 5.
b Luc 6. 38.
c Jo. 3. 34.
d Matt. 25. 21. 23.
e Pſ. 35. 9.
f Pſ. ibid.
g Eccl. 5. 6.
h Eccl. 48.
i Prv. 30. 15.
k Luc. 16. 25
l Pſ. 26. 13.
m in Eſa. c. 35.
n Jo. 16. 22.
o cap. 7. 11.
p 4. de Trinit. c. 14.
Vera beatitudo quid exigat.
q Pſ. 126. ult.
Auguſtini monitum.
r Petr. 2. 3. Pſ. 33. 9.
ſ Pſ. 44. 2.
t 1. Tim. 3. 1.

Renovabitur ut aquilæ juventus tua.) Pierius *u* meminit lectionis, quæ habet, *revocabitur*. Gaſpar Gaiar *x* legiſſe Hieronymum, *ſenectus tua*, ſic eſt apud illum in commentario capitis primi Micheæ, *innovabitur ut aquilæ ſenectus tua*. Chaldaicè, *& in mundo venturo renovabis, ſicut aquila juventutem tuam.* In textu Nebienſis, *& mundo venturo renovabit*, nimirum Deus *ſicut aquilæ, quæ ſenuit, juventutem tuam*. De præſentis vitæ tempore, deque vel Davide, vel populo, quondam captivo, vel de alio quovis juſto, ſenſus eſſe ad litteram poteſt, de felici, ac proſpero rerum ſtatu, qui viridem, florentem, alacrem, hilarem, vigentem, vegetam reddat ætatem ſimilem ætati juvenili. Quemadmodum *lux nova oriri* y dicitur ei, qui nanciſcitur aliquod ſingulare, valdeque concupitum beneficium; præterea cenſetur veluti juveneſcere, aut denuò etiam, ac hodie naſci, ut docui ad Pſalmi II. verba, *ego z hodie genui te*. Ille alius de reſurrectione ſenſus communis eſt, ac Paraphraſtæ Chaldæi, quem citavi, nec non commodè de renovatione ſpirituali animæ, in hac etiam vita ſumi poteſt, quam nomine ἀνακαινώσεως vocat Apoſtolus *a*: & Ambroſius *b* renovationi per Baptiſmum applicat hunc locum: ſicut in commentario Baſilius, Theodoretus, Chryſoſtomus, Euthymius, Nicephorus in commentario, Cyrillus item Alexandrinus *c*. Hieronymus tractans illud Eſaiæ *d*, *qui ſperavit in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ; current, & non laborabunt; volabunt, & non deficient*: complectens utrumque ſenſum, inquit (crebro diximus aquilarum ſenectutem reviviſcere mutatione pennarum, & ſolas eſſe, quæ juber Solis aſpiciant, & ſplendorem radiorum ejus poſſint micantibus oculis intueri, pulloſque ſuos, an generoſi ſint, hoc experimento probent. Itaque Sanctos repueraſcere, & aſſumto im-

u lib. 19.
x in Michea cap. 1.
Ad litterā quis ſenſus eſſe poſſit.
y Eſthe. 8. 16
z verſ. 7.
Senſus communis.
a Tit. 3. 5.
b in Epi. ad Hebr. cap. 6 a de penitē. a ſerm. 57.
c 3. de Trin.
d cap. 40. 31.
Aquilæ proprietates.

to immortali corpore, laborem non ſentire mortalium, ſed rapi in nubibus obviam Chriſto, & nequaquam (juxtà LXX. nempè translationem eorum *eſurire*, quia præſentem Dominum habent cibum.) Nec libet, nec licet omnia perſequi de hac volucre. Solum urgebo phyſiologiam inſtituto neceſſariam, de renovata juventute aquilæ. Quamvis aliæ proprietates quadrent etiam renovationi hominis, ut volatus, acies oculorum, longævitas, quemadmodum initio dixi: & Ambroſius *a* propterea ſcribit hoc loco iſtam comparationem fieri, quod homo propior ſit cœleſtibus, & ſublimior aquilis, qui poſſit dicere, *noſtra converſatio in cœlis eſt*. Citati item Patres idem obſervant, & quod Regina ſit avium, & nos Regiam dignitatem conſequamur. Rationem illam per *mutationem pennarum* reperit rurſus idem Doctor in Micheæ caput primum *b dilata calvitium tuum, ſicut aquila, quoniam captivi ducti ſunt ex te*. Modum, quo dicta mutatio fiat, qui ſub Hieronymi nomine ſcripſit ad Præſidium *c*, & Lupus de Olveto in regula Monachorum ex ejuſdem ſcriptis collecta *d*, ut quum ſenuerit aquila, gravantur ejus pennæ, & oculi, & quærat fontem, & erigat pennas, & colligat in ſe calorem, & ſic oculi ejus ſanentur, & in fontem ſe mergat, & ita ad juventutem redeat. Petrus Damiani *e* addit, quod poſita contra fontem volat uſque ad circulum Solis, illicque in puriori ætheris vaſtitate vibrata, ad vaporem Solis & alas incendit, & caliginem oculorum prorſus exurit, &c. Innuit id Ambroſius *f*, dum ſcribit, (renovatis aquilam ſplendeſcere exuviis:) nec enim aliàs, quam alas, exuvias renovare dicitur: & quodam ſermone *g* perſpicuè illud explicat. Quum autem inquit *h*, [quando fuerit mortua, ex ſuis reliquiis renaſci:] vereor ne lapſu memoriæ pro phœnice nominarit aquilam. Pennarum quoque mutationem Euthymius, & Nicephorus exprimunt, ſed non modum. Drogo *i* dealvatam aquilam perſpicuo frui Sole dicit. Non dubium; quin & antequam dealvavetur, Procopius *k* inquit, quod γῆρας ἀποδύεται, *ſenium exuit*. Gregorius *l*, quod quum valde ſenuerit, plumæ ejus, ac pennæ ex omnibus illius membris cadunt. R. *Sabacia citatus* à R. Kimhi, & à Genebrardo, ſingulis decenniis exui plumas veteres ab aquila, recenteſque indui aſſerit, per plumarum in igne elementari cremationem, & maris immerſionem veluti per balneum, uſque ad annum centeſimum, quo demum interit, dum præ nimia ſenectute è mari emergere non poteſt. Recitat etiam Agellius ex Auctore Græco, qui dicat aquilam κατὰ φῆσιν quingenteſimo quoque anno, niſi mendoſe ea nota poſita ſit pro ρ̄, quæ centeſimum denotat, renovari, aduſtam à Sole, & merſam in fontem aquæ, rurſus innovari. Aliter quidam narrant, ut refert Ulyſses Aldrovandus, *m*, & Geſnerus hæreticus *n*. poſt Vincentium Bellovacenſem *o*, qui complectitur ex variis auctoribus quidquid afferri de hac re ſolet, gravatam ſenectute ſuper nubes, quam poteſt altiſſime ſublimem volare; Solis calore conſumi hebetudinem, caliginemque oculorum; adhuc in ipſo caloris fervore, facto impetu, in frigidiſſimas aquas ſe immergere; inde nidum petere, ubi inter pullos jam capturæ aptos, quadam quaſi febre correpta, cum nonnullo ſudore plumas exuat, & ab illis, donec eas reſumſerit, ſedulo, foveatur, & paſcatur. Prodidit id ſcriptis Albertus *p*, etſi ſe expertum neget. De accipitre ſimile quid Job *q* tradit, *numquid per ſapientiam tuam plumeſcet accipiter, expandens alas ſuas ad auſtrum?* ſic juvari credi poteſt aquila, ut juveneſcat, auſtri flatu, radiis Solis, æſtu ignis elementaris, calore agitari corporis eſu ſerpentum, quo delectatur, & quem cibum ad reparandas etiam hominis vires conferre Galenus *r* ſcribit, quamvis oculis alia ex parte noceat jam ætate grandiori, ob imminutam digerendi vim, & craſſos idcircò elatos ad caput vapores. Aliam ætatis renovandæ rationem ponit hoc loco Auguſtin. & eum ſequuti alii, volentes typum renovationis ſpiritualis, & corporeæ reſurrectionis eſſe: nempe quum ſenectute preſsa fuerit, & roſtri pars ſuperior, quæ ſupra inferiorem aduncatur, immoderatius creverit, os aperire non poſſe, inopiaque cibi ſimul cum ætate, nimium langueſcere, propterea labium illud ſuum ſuperius collidere, & percutere ad petram, & excutere, ſumtoque cibo vires recuperare, ac poſt ſenectutem tamquam juvenem videri. Addit idem de unguibus Haimo, ac de mutatione pennarum. Explicat deinde Auguſtinus myſticam petram eſſe Chriſtum *ſ*, in quo *renovanda juventus noſtra t*, qui *inveteravimus u*, *oblitique comedere panem noſtrum, exaruimus ut fœnum percuſſum*. *x* Epiph. ad Phyſiol. *y*, ἀετὸν, quaſi ἀειτὸν, & etiam Athanaſius *z* docet ſive ob πολυετίαν centum annorum teſtatur incurvato in ſenecta roſtro, & caligantibus oculis, ita ut nec videre, nec poſſit cibum capere, in altum ſeſe attollere, in præruptam rupem ſeſe projicere, ad quam roſtrum allidat, ſeſe frigidis aquis immergere, adverſus ſolares radios ſeſe opponere, tuncque ex oculis cadere lippitudines, ac ita juveneſcere. Albertus *a* affirmat, quod ſupra modum unguium, roſtrique excreſcentium aduncitatem ad ſaxa illidendo emendet, & verum, & re ipſa compertum. Proſper in commentario utramque complexus eſt renovationis rationem, dicens, quod depoſitis alis, roſtroque mutato, in novas vires redivivo vigore juveneſcit. Quod exponit myſticè de vitæ novitate ſpiritualis, ac renovatione, ut nuper alios facere monui. Epiphanius autem admonet, ut hoc exemplo aſcendat ſpiritualis homo, multitudine oppreſſus peccatorum, in ſuam ipſius conſcientiam, atque ad petram fidei orthodoxæ projiciat; defleat peccata, perpetuiſque lacrymarum aquis abſtergat; in cœtu fidelium tamquam Solis radius incaleſcat; in Sancto Spiritu ad calorem pœnitentiæ properet, lippitudines peccatorum abjiciat. Apud vetuſtiores Auctores de aquilæ renovatione nihil reperio. Sed Ariſtotelis *b* ſententia eſt, ſeneſcenti aquilæ roſtrum ſuperius accreſcere; & incurvari adeo, ut demum fame intereat, & huic rei datam fabulam: quoniam quum olim homo eſſet, hoſpiti injuriam intulerit. Plinius *c*, quem Bercorius *d* non fideliter citat, pro renovatione juventutis, oppetere ſcribit, non ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantum ſuperiore accreſcente roſtro, ut aduncitas aperiri non queat. Eadem repetunt Demetrius *e*, & Avicenna, quos Rhodiginus *f* profert Ælianus multa ſcribens de aquila, prorſus non meminit de renovatione juventæ. Immò Theodorus Heraclienſis, quem Conſalvus Ponce de Leon citat in notis ad Phyſiologum Epiphanii *g*, in commentario Pſalmi præſentis, ait, non hoc dicere Pſaltem, quod aquila renovetur, id enim Phœnicis dumtaxat eſſe; ſed quia aquila imperare videatur omnibus volucribus, (reginam appellat Epiphanius *h*, ſolam divinam inter aves Ariſtoteles *i*) aſſerere ſenectutem Babylonicam inſtaurari denuò ad regnum, quia per aquilam regnum denotatur. Hoc non auſim approbare, nec quod Pererius *k* noſter docuit aliquando ſenſum Vatis eſſe, redintegrandas vires, ita ut robuſtiſſimæ aquilarum juventuti comparari poſſit; aut Dei munere talem evaſurum vigore animi, robore corporis, & agilitate, qualis eſt in ſua juventute aquila, robuſtiſſimum, perniciſſimum, violentiſſimum animal, nuſquam ſe legiſſe ait apud Auctores probatos, quod ex ſenectute ad juventam redeat aquila. Ego verò non paucos probiſſimæ auctoritatis, licèt non antiquiſſimæ, in medium attuli. Modus etiam loquendi Pſalmi, & Eſaiæ, ac Micheæ, quos laudavi, ſatis id clarè præ ſe ferunt. Nec mirandum eſſet, aliqua nos à divinis doceri Scripturis, etiam de natura ipſa, quæ profani Auctores aut non viderint, aut litteris non commiſerint. Neque verum, quod Theodorus ait, ſolam phœnicem renovari. Ne propriè quidem renovatur, ſed ex mortuæ cineribus, ſi fidem habet quod fertur, altera excitatur. Serpens abſque dubio, exuta liberide, ſeu pelle vetere, redit quodammodo ad juventam: de qua re juxta tropologiam præ ceteris Auguſtinus *l* eaque Virgilius *m* utitur comparatione de Pyrrho,

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc poſitis novus exuviis, nitiduſque juventa,
Lubrica convolvit ſublato pectore terga,
Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.

Cervo etiam renovatio quædam cornuum eſt. De pennis ab accipitre deponi ſolitis retuli jam prius diſerta verba Job *n*; tametſi de hoc etiam nonnulli dubitent, ut Pineda *o* item noſter, propterea quod apud phyſiologos veteres nihil extet. Hic equidem etiam repetierim, quod paullò ante de aquila dicebam, habendam Scripturis Sacris fidem, quum quidpiam ſimilibus de rebus memorant, præſertim ſi earum Enarratores, ita ut ab iis dicuntur, ſimpliciter accipiant; quod ſicut de aquila, quos nominavi, & iis adhuc plures faciunt, ita de accipitre Grego-

Phyſiologia de renovata juventute aquilæ.
a 6. hexam. cap. 7. & de Iſaac, cap. 5. & de bono mortis, c. 5.
Philip. 3. 20.
b verſ. ult.
c tom. 9. Ep. 29.
d tom. 9. in regul. cap. 17. de laude Religionis, &c.
Modi, quibus fit mutatio aquilæ.
e lib. 2. Epiſt. 18. ſeu 39.
f de bono mortis, c. 5.
g ſermon. 55 edit. Rom.
h 2. de pœnitent. cap. 2.
i tractat. de Paſ. Dom.
k in Eſ. c. 41.
l hom. 18. in Ezech.
m 1. ornithol.
n 1. de avib.
o ſpecul. natur. lib. 16. c. 56.
p lib. 23. de animal.
Accipitris renovatio.
q cap. 39. 26.
r de theriac.
Alia renovandæ ætatis ratio per roſtri ad petram colliſionem.
Petra myſtica.
ſ 1. Cor. 10.
t Pſ. 102. 5.
u Pſ. 6. 8.
x Pſ. 101. 5.
y tractat. de definit.
a lib. 23. de animal.
Senſus myſtici aquilæ.
b 9. hiſt. animal. c. 32.
Ariſtotelis de renovatione aquilæ ſententia.
c lib. 10. c. 3.
d reduct. moral lib. 7. cap. 2.
e de interpret.
f l. 13. c. 20.
Opiniones minus probabiles.
g cap. 6.
h ibid.
i 9. hiſt. animal. cap. 32.
k lib. 47. in Daniel.
Scripturis ſacris etiam de ipſa natura fides adhibenda.
Serpentis renovatio. Tropologia
l in Pſ. 57. & 8. de Civit. cap. 15.
m 2. Æneid.
Cervi renovatio.
n cap. 39. 26.
o ibidem.

rius, & alii paſſim tractatores Job, Gregorio poſteriores. Non deſunt etiam, qui cuivis avi carnivoræ commune dicant eſſe pennas quotannis commutare. Denique parœmia illa ἀετοῦ γῆρας, *aquilæ ſenecta*, quamvis alio referant alii, fortaſſis etiam ortum habuit ab ætate, quam ſibi facit aquila jam ſenex ea ratione, quam dixi, vividam, viridemque. Hieronymus *a* certè Micheam *b* declarans, de calvitio aquilæ, ad id refert, & præſentem locum, & Comici *c* verba dicta parœmia affinia, *viſa eſt vere, quod dici ſolet, aquilæ ſenectus*. Titelmanum vehementer probo, hoc loco ſcribentem, quamvis eum quoque ſenſum afferat, quem dixi placuiſſe Pererio, credendum, licet Plinius, aut Ariſtoteles non ſcripſerint, id Auguſtinum ex aliis habuiſſe fiſte dignis auctoribus, quorum forſitan nobis ignoti ſunt libri: id etiam ſatis eſſe rationi contentaneum, quoniam naturæ inſtinctu cernantur alia animalia, ut vitam tueantur, aliis non minus mirandis remediis uti. Fieri præterea poteſt, ut aquilinæ iſtius proprietatis meminiſſe voluerit Propheta, quoniam *pennarum depoſitio*, & quaſi decalvatio, teſte alio Propheta Michea, quemadmodum pridem monuimus, deſignat diſſipatos ex patria exules, captivoſque; ut & *aſſumtio pennarum*, inſtar aquilæ, apud Eſaiam, reditum, & quaſi advolationem in patriam. Et Ezechiel non ſemel cognominat. Regem Nabuchodonoſor aquilam, Pſalmi autem argumentum ſecundùm litteram, de recuperata libertate detentorum prius in captivitate Babylonica, ex nonnullorum ſententia, præfati ſumus. Congruunt verò ſibi etiam duo verſus præſentis membra, ut *repleatur in bonis deſiderium, & renovetur ut aquila juventus*; quoniam renovata juventute aquilæ, quod præ ſenectute non poterat, cibos liberius, & largius capit. Quæ recuperantibus priſtinam libertatem optimè conveniunt. Non proſequar pluribus quos jam prius attigi, aquilæ ſenſus myſticos, cuilibet communes juſto, privatìm Chriſto, ut idcircò Ambroſius *d* unam hìc nominari aquilam notaverit; tùm etiam Joanni Apoſtolo, cui conſtat attributam aquilam, ex myſticis quatuor animalibus, quæ ipſemet *e*, poſt Ezechielem, *f* deſcribit. Addi ea ratio de Joanne poteſt, quod ex dolio, ſive ſolio ferventis olei jam ſenex, purior, & vegetior exierit, quam intraverit *g*. Joannes *h* eidem aquilæ ſimilem Eccleſiam facit: nam inter alia, quotquot in militante degunt Eccleſia, *exſpoliare* debent *veterem hominem cum actibus ſuis, & induere novum, eum, qui renovatur in agnitionem, ſecundùm imaginem ejus, qui creavit illum*: *i renovantur ſpiritu mentis ſuæ k*: *licet is, qui foris eſt, homo corrumpatur, tamen qui l intus eſt, renovatur de die in diem m*. Lege apud citatos Auctores plura, maximè apud Bercorium, Joannem à S. Geminiano *n*, Luiſium de Leone *o*, ſive Legionenſem, item hoc loco apud Titelm. Cyrilli porrò Alexandrini *p* ſingularis expoſitio eſt, quod Synagoga vetus in Eccleſiam novam tranſmutanda ſit. Sic verò etiam declarat Eſaiam *q*, *habitabit juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui*. Græcè, *Sicut cohabitat, vel maritatur juvenis cum virgine, ſic cohabitabunt filii tui tecum*, ut ſcilicet *pro patribus naſcantur filii*, qui ſecundum ſpiritum efficiantur eorum patres. Videtur ad hunc locum alludere Eccleſia, canens de Martyribus, *Sanctorum velut aquilæ juventus renovabitur*.

Verſ. 6) Faciens miſericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus,

NON erga ſe ipſum dumtaxat quæ agat Deus, mereri laudem, benedictionem, gratiarum actionem dicit David, ſive quæ erga populum captivum, aut alium quemlibet particularem juſtum, ſed quæ generaliter etiam erga omnes, nam pro inſita, & uſitata ipſi providentia, & cura, omnibus, inquit, qui patiantur injuriam, facit miſericordiam, judiciumque, ſubvenit illis, ac liberat, & iniquos vexatores vindicat, ut in eductione populi de Ægypto contigit, nec raro aliàs. In judicio autem univerſali faciet utrumque manifeſtius, quando juſtorum renovata juventute ut aquilæ, coronatis iis *in miſericordia, & miſerationibus, repleto in bonis deſiderio ipſorum*, vocatis ad regnum, vitamque æternam, reprobi diſcedere compellentur in ignem æternum: miſericordiæ circa electos, quamvis cum juſtitia, effectu tunc magis apparente, juſtitiæ circa damnatos, nec ſine miſericordia tamen, opere illuſtrius exiſtente. Pluribus diſputat hoc loco Auguſtinus de miſericordia, charitateque etiam inimicis exhibenda, ſimul de judicio, & jure, quod ſalva liceat perſequi eadem charitate, ac ne opus Dei oderimus, qui eſt homo, ut homo, ſed opus dumtaxat hominis, quæ eſt iniquitas illius: ut ſi poſſumus, ac debemus, iſtam coerceamus; ſi non poſſumus, toleremus: benigne quoque faciamus homini peccatori, non ut peccator eſt ſavendo peccato, ſed ut homo, & propter Deum: immò, & juſto ut juſtus eſt non per ſe, ob emolumentum proprium noſtrum; multò minus ob finem malum. Permiſit præterea *ſ* alibi, ut qui vindicari vult, expectet in extremo judicio vindictam à Domino, quando nullus jam reſtat correctionis locus: modo cavendum, ne vindicandi cupiditate amittatur, ut nihil aliud, ipſa patientia. Egi hac ipſa de re Pſalmo *t* alio; ubi dicitur *lætaturus juſtus quum viderit vindictam*. At humanæ imbecillitatis Cyrillus *u* Alexandrinus inquit curam hanc eſſe, ut credas non vitaturos ſupplicia injurantes; humana puſillanimitate præſtantiorem Dominum, *quum malediceretur, nil maledixiſſe, quum pateretur, nil comminatum eſſe x*. Ambroſius *y* ſecundùm legem magis eſſe committere Deo vindictam *z*; ſecundùm Evangelium *a benedicendos, qui nos maledicunt*. Hac Bernardus *b* armatus fortitudine, charitateque inſtructus, expoſtulans cum Innocentio Papa Secundo, ſic ſcribebat; (Extat quidem tribunal Chriſti; ſed abſit, ut ad illud appellem vos, qui illic, ſi vobis neceſſarium, & mihi poſſibile eſſet, vellem magis totis viribus inſiſtere, & reſpondere pro vobis.) Non denegat opem Deus, inquit Proſper hoc ſolo, qui denunciat ultionem: *c* facit miſericordiam, facit & judicium: ſed perfectorum eſt, etiam his, qui injuriam fecerint: miſericordiam magis, quam optare vindictam. Baſilius, Chryſoſtomus, Theodoretus explicant hunc locum de redemtione noſtra facta *ſecundùm magnam miſericordiam*, quum videret nos Deus per injuriam ab hoſte veritatis diabolo preſſos contra quem juſtam ſententiam protulit, & jure agere voluit, exacto pretio ſanguinis filii ſui, & ſic affixo cruci chirographo noſtræ damnationis. Hoc alii Patres plures docent de juſtitiæ conjunctione cum miſericordia in opere redemtionis noſtræ.

Faciens miſericordias Dominus.) Hieronymus, *juſtitias* צדקות *tſedakoth*. Sed tamen *juſtitiarum* pro miſericordiis poni, quæ hìc vocantur ἐλεημοσύναι ſatis ſæpè monui: & exempli loco ſufficiat quod habetur apud Mattthæum *d*, *attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus* Græcè τὴν ἐλεημοσύνην, Eidem illi Hebraicè voci, Syri, Chaldæi, Arabes uſurpant vocem ſimilem, tum pro *juſtitia*, tum pro *eleemoſyna*, ſive *miſericordia*. Propoſito convenit, ut *miſericordiæ* ſumantur, quatenus quum judicio ſive judiciis conjunctæ ſunt, quas duas res, & attributa divina ſæpius conjungi in divinis litteris, crebro vidimus;

Et judicium.) Hieronymus pluraliter, *judicia*, ſicut Hebraicè משפטים *miſphatim*. Cajetanus in plurali numero utriuſque nominis innui vult multas ſententias datas, & multas executiones factas contra Ægyptios. Eadem expoſitio Lyrani, Treveti, Ayguani de vindicatis Ægyptiis & liberatis Hebræis: quamvis non attendant ad nomina pluralia; potiuſque *judicium* ſumant pro actu habitualis juſtitiæ, quo puniuntur mali. De vindicatione abſque dubio ſermo eſt, ſed diſtinctio actus, habituſque non eſt perpetua. Et Apollinarius loco nominis κρίματα uſurpat δικαιοσύνην.

Omnibus injuriam patientibus.) Hieronymus, *cunctis qui calumnias ſuſtinent*. De Hebræis exponunt, quos prius dixi in Ægypto; alii in Babylonia: plures de quibuslibet, ac de toto humano genere ſub diaboli tyrannide. Veteres id ſignificare voluerunt per ſuas illas Parcas, & per νέμεσιν ἀδράστειαν αἶσαν hæcque nil aliud niſi Deum eſſe, quem ſemper ſequatur juſtitia [illegible]: & finxit Homerus peregrinorum habitu verſari Deos per Urbes.

ἀνθρώπων ὕβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφορῶντες
οὐ γὰρ σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσι
ἀλλὰ δίκην τίουσι, καὶ αἴσιμα ἔργ᾽ ἀνθρώπων.
Spectantes hominum facta injuſta, aut probitatem;
Namque exectatus Deus impia facta beatus.
Juſtitiamque colit, rebus lætatur & æquis.

a in Michea cap. 1.
b cap. 1. ult.
c Plaut. 22.
Pennarum depoſitio quid deſignet.
Aquilæ myſtici ſenſus cuilibet juſto communes.
d ſerm. 57.
e Apoc. 4. 7.
f cap. 1. 5.
Joanni Apoſtolo ex myſticis animalibus quatuor cur aquila tribuatur.
Eccleſia aquilæ ſimilis.
g Hieron. 1. contra Jovin. ex Tertul. de præſc. cap. 36. & in c. 20. Matt.
h Apo. 12. 14.
i Coloſſ. 3. 9. 10.
k Eph. 4. 23.
l 2. Cor. 4. 16.
m l. 4. c. 78.
n in Adiam pag. 581. & ſeq.
o in Eſa. ca.
p cap. 62. 5.
q Pſ. 44. 17.
Senſus loci.
Miſericordia & charitas inimicis exhibenda.
ſ Epiſt. 45.
t Pſ. 57. 11.
u 10. in Joa. c. 3
x 1. Pet. 2. 23.
y de Abraham c. 6.
z Deute. 32. 35. Rom. 12. 19.
a Luc. 6. 28.
b Epiſt. 213.
c Deute. 32. 35. Rom. 12. 19.
d Matt. 6. 1.